

Steg för steg Studiebibel

Svenska Folkbibeln

Den visuella vägen in i Bibelns värld

**Med grafik och kommentarer
av Jonas Dagson
Inledande teckningar till varje bibelbok
av Anders Parsmo**

STEG FÖR STEG STUDIEBIBEL
Den visuella vägen in i Bibelns värld

Svenska Folkbibeln 2015

Reviderad från Svenska Folkbibeln 98 och grundtexten.

Gamla testamentet © 1998, 2015, Stiftelsen Svenska Folkbibeln, Stockholm

Nya testamentet © 1996, 1998, 2015, Stiftelsen Svenska Folkbibeln, Stockholm,
och Stiftelsen Biblicum, Ljungby

Utgiven med bidrag från Samfundet Pro Fide et Christianismo
som förvaltare av kyrkoherde Nils Henrikssons stiftelse.

Uppslagsdel

© 2008, Stiftelsen Svenska Folkbibeln

Grafiskt material

© Jonas Dagson

Delar av researcharbetet har kunnat genomföras med bidrag från Kristna Publicistförbundet.

Huvudförlag

XP Media

www.xpmedia.org

Sättning

ADD Reklambyrå

Tryck och bindning

2022, New Life Ministries, Japan

ISBN 978-91-984665-3-9 (svart cabraskinn)

ISBN 978-91-984665-4-6 (blå skinnimitation)

Tolv
sektioner,
men en
enda bok

1

INLEDNING

Teman: Översikt, Världsåskådning, Uppenbarelse, Inspiration, Kanon, Textkritik, Översättning, Uppläsning, Observation, Genre, Tolkning, Tillämpning, Kommunikation och Predikan

2

LAGEN

Böcker: Första Moseboken, Andra Moseboken, Tredje Moseboken, Fjärde Moseboken och Femte Moseboken

3

DE HISTORISKA BÖCKERNA

Böcker: Josua, Domarboken, Rut, Första och Andra Samuelsboken, Första och Andra Kungaboken, Första och Andra Krönikeboken, Esra, Nehemja och Ester

4

DEN POETISKA LITTERATUREN

Böcker: Job, Psaltaren, Ordspråksboken, Predikaren och Höga visan

5

DE STÖRRE PROFETERNA

Böcker: Jesaja, Jeremia, Klagovisorna, Hesekiel och Daniel

6

DE MINDRE PROFETERNA

Böcker: Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona, Mika, Nahum, Habakkuk, Sefanja, Haggai, Sakarja och Malaki

7

MELLAN TESTAMENTEN

Teman: Att tillämpa Gamla testamentet, Gamla testamentet bok för bok, Hundra viktiga händelser i GT, De 400 tysta åren, Apokryferna

8

DE HISTORISKA BÖCKERNA

Böcker: Matteusevangeliet, Markusevangeliet, Lukasevangeliet, Johannesevangeliet och Apostlagärningarna

9

PAULUS BREV

Böcker: Romarbrevet, Första och Andra Korintierbrevet, Galaterbrevet, Efesierbrevet, Filipperbrevet, Kolosserbrevet, Första och Andra Tessonikerbrevet, Första och Andra Timoteusbrevet, Brevet till Titus och Brevet till Filemon

10

DE ALLMÄNNA BREVEN

Böcker: Hebreerbrevet, Jakobs brev, Första och Andra Petrusbrevet, Första, Andra och Tredje Johannesbrevet och Judas brev

11

UPPENBARELSEBOKEN

Bok: Uppenbarelseboken

12

AVSLUTNING

Teman: Nya testamentet bok för bok, Hundra viktiga händelser i NT, Jämför början och slutet i Bibeln, Den bibliska historiens ansikten, Tips om bibelläsning och tillämpning, Bibelläsningsplan mm

Gamla testamentet

INLEDNING

Inledning till Bibeln	11
Inledning till Gamla Testamentet	39

LAGEN

Första Moseboken	50
Andra Moseboken	110
Tredje Moseboken	162
Fjärde Moseboken	196
Femte Moseboken	242

DE HISTORISKA BÖCKERNA

Josua	284
Domarboken	310
Rut	340
Första Samuelsboken	346
Andra Samuelsboken	382
Första Kungaboken	414
Andra Kungaboken	452
Första Krönikeboken	490
Andra Krönikeboken	524
Esra	566
Nehemja	580
Ester	598

DEN POETISKA LITTERATUREN

Job	612
Psaltaren	652
Ordspråksboken	762
Predikaren	802
Höga Visan	816

DE STÖRRE PROFETERNA

Jesaja	832
Jeremia	906
Klagovisorna	978
Hesekiel	990
Daniel	1048

DE MINDRE PROFETERNA

Hosea	1068
Joel	1082
Amos	1090
Obadja	1102
Jona	1108
Mika	1114
Nahum	1124
Habackuk	1130
Sefanja	1136
Haggai	1142
Sakarja	1148
Malaki	1162

MELLAN TESTAMENTEN

Avslutning av Gamla Testamentet	1171
Inledning till Nya Testamentet	1179

Nya testamentet

DE HISTORISKA BÖCKERNA

Matteusevangeliet	1210
Markusevangeliet	1268
Lukasevangeliet	1308
Johannesevangeliet	1374
Apostlagärningarna	1418

PAULUS BREV

Romarbrevet	1478
Första Korintierbrevet	1498
Andra Korintierbrevet	1518
Galaterbrevet	1532
Efesierbrevet	1544
Filipperbrevet	1554
Kolossierbrevet	1564
Första Tessalonikerbrevet	1572
Andra Tessalonikerbrevet	1580
Första Timoteusbrevet	1586
Andra Timoteusbrevet	1594
Brevet till Titus	1602
Brevet till Filemon	1608

DE ALLMÄNNA BREVEN

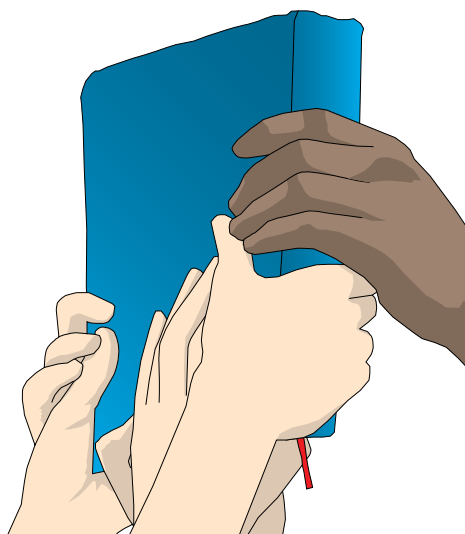
Hebreerbrevet	1614
Jakobs brev	1632
Första Petrusbrevet	1640
Andra Petrusbrevet	1648
Första Johannesbrevet	1654
Andra Johannesbrevet	1662
Tredje Johannesbrevet	1666
Judas brev	1670

UPPENBARELSEBOKEN

Uppenbarelseboken	1676
-----------------------------	------

AVSLUTNING

Avslutning av Nya testamentet	1704
Bibelläsningssplan	1719
Grafikregister	1732
Om den reviderade Folkbibeln	1740
Ämnesindex	1742
Efterord	1757

Så är Studiebibeln tänkt – uppslag

Här är några av de vanligaste elementen du kommer att hitta när du steg för steg går genom Studiebibeln. Materialet är för det mesta placerat i direkt anslutning till de texter de hör samman med, så att du kan se kopplingen mellan texten och extrasidorna.

CITAT FRÅN BÖCKERNA

På många sidor hittar du utvalda citat ur bibeltexten.

ÖVERSIKT AV INNEHÅLLET

En disposition av innehållet bok för bok så att du lättare kan se hur boken är strukturerad och hur texten hänger samman.

SAKER ATT TITTA EFTER

En sammanställning av lästips så du har saker att titta efter när du läser bibelboken på egen hand.

KARTOR SOM VISAR VÄGEN

Kartor som beskriver städer, länder och förflyttningar.

STRUKTURER I TEXTERNA

Tabeller som visar hur texten är strukturerad för att ge insikt i resonemanget.

ANDRA SAKER DU STÖTER PÅ

• Tidslinjer som ger dig Bibelns händelser i ett kronologiskt sammanhang.

- Bakgrunden till bibeltextens tillkomst och sammanställning.
- Detaljerade harmonier mellan parallella berättelser i bibeltexten.
- Teologiska reflektioner över centrala

bibliska teman.

- Läs- och tolkningstips för att ge dig verktyg att studera på egen hand.
- Nyckelord och andliga sanningar i olika bibelböcker.

TECKNINGAR MED BOKENS TEMA

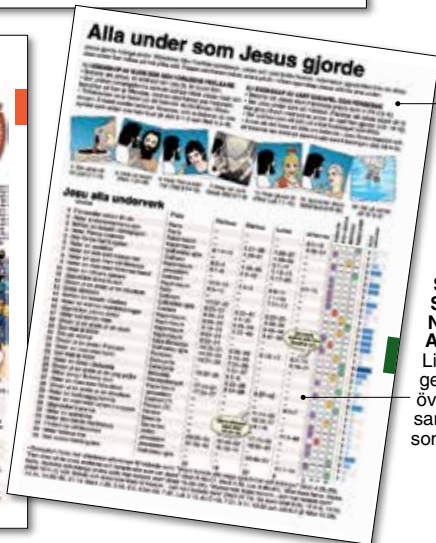
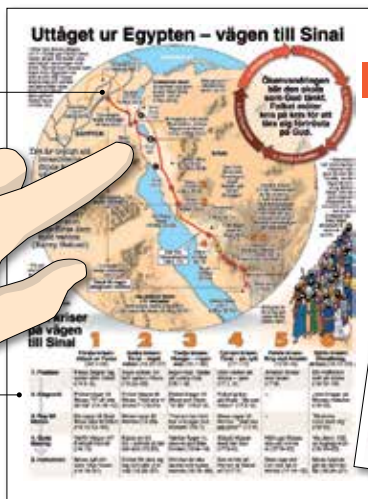
För varje bibelbok finns en teckning som med glimten i ögat försöker illustrera bokens tema.

FAKTA OM BOKENS BAKGRUND

Summering av fakta om författare, mottagare, datering och viktiga teman.

SAMMANFATTNING AV BOKENS BUDSKAP

Bokens budskap sammanfattas med 25 ord.

TOLKNINGS-ALTERNATIV

På många sidor finns olika tolkningsalternativ.

SAMMANSTÄLLNINGAR AV FAKTA

Listor som ger ett grepp över alla de sammanhang som hör ihop.

GT beskriver världen som den är, utan reservation. På dess blad finner vi passionerade berättelser om kärlek och hat, isande berättelser om våldtäkt och lemlästning, sanna berättelser om slavhandel, ärliga beskrivningar av ära och förräderi i krig. Inget är vackert och tillrättat. Bortskämda spolingar som Salomo och Simson får övernaturliga gåvor, en rakt igenom god man som Job drabbas av katastrofen. När du läser dessa berättelser kan du reagera mot dem och vända dig bort från Gud som på olika sätt hade del i dem. Det fantastiska med GT är att det också innehåller dessa reaktioner. Gud förutsåg våra invändningar och tog med dem i den heliga Skrift.

Philip Yancey

för uppslag, sida för sida

Boken är inriktad inte främst mot att kommentera enskilda texter utan innehåller material med studie- och tolkningstips och dessutom förslag på hur och på vilket sätt du kan tillämpa Guds ord i ditt eget liv.

DETALJER OM BIBLISKA PLATSER

Fakta om bibliska platser med detaljer som arkeologiska fynd.

FÖRSLAG PÅ TILLÄMPNINGAR

Råd om hur du kan tillämpa Bibeln i ditt liv.

Tre aspekter av andlig mognad

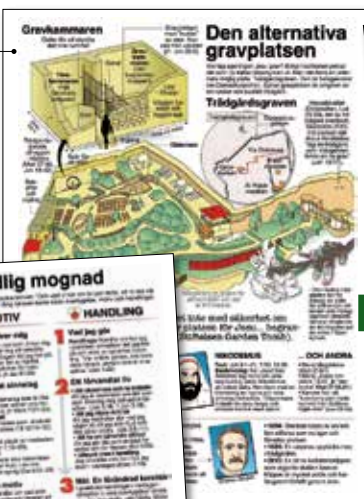
CITAT AV KRISTNA FÖRFATTARE

På många sidor finns också tänkvärda citat från kristna författare.

JÄMFÖRELSENER MELLAN OLIKA ARGUMENT

DESSUTOM

- Varje sektion är färgkodad så du lättare ska kunna hitta de ställen du söker på olika ställen i Bibeln.
- Bibelläsningsplan genom Bibeln på ett år, med frågor för varje dag som hjälper dig att reflektera över texten.

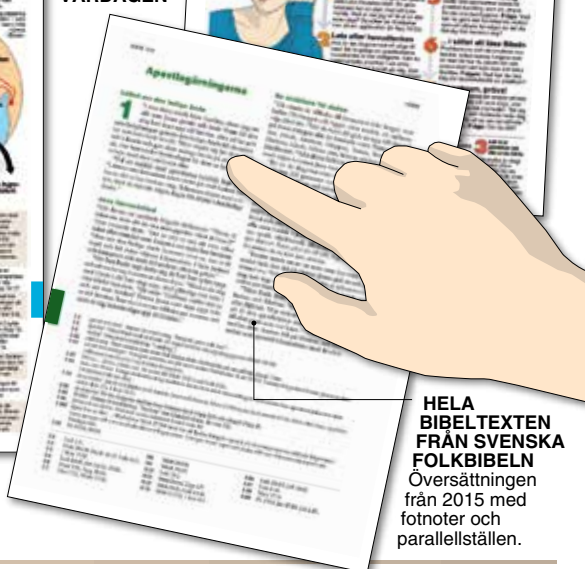
Vilka var egentligen galaterna?

Jakobs tolv söner – och en dotter

PRAKTISKA TIPS OCH RÅD FÖR VARDAGEN

SNABB- PORTRÄTT AV BIBLISKA PERSONER

Korta fakta om flera hundra personer som du möter så att du lättare kan se vidden av deras liv.

HELA BIBELTEXTEN FRÅN SVENSKA FOLKBIBELN

Översättningen från 2015 med fotnoter och parallellställen.

” Nya testamentet är förmodligen den mest inflytelserika boken i världen. Den har översatts till fler språk – och har lästs av fler människor – än någon annan bok. Dess undervisning har dominerat det sociala och politiska landskapet i västvärlden i 2000 år... Nya testamentet domineras av Jesus. Boken handlar om hans undervisning, hans handlingar, hans ståndpunkter, hans under. Och även om det finns starka personligheter bland hans tidiga efterföljare, så fokuserar deras skrifter på denna ende mans liv och undervisning. Han var den mot vilken Gamla testamentet pekade: Messias, den utvalde, den som uppfyllde profeterna.

BIBELN

Den heliga Skrift

”

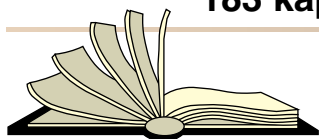
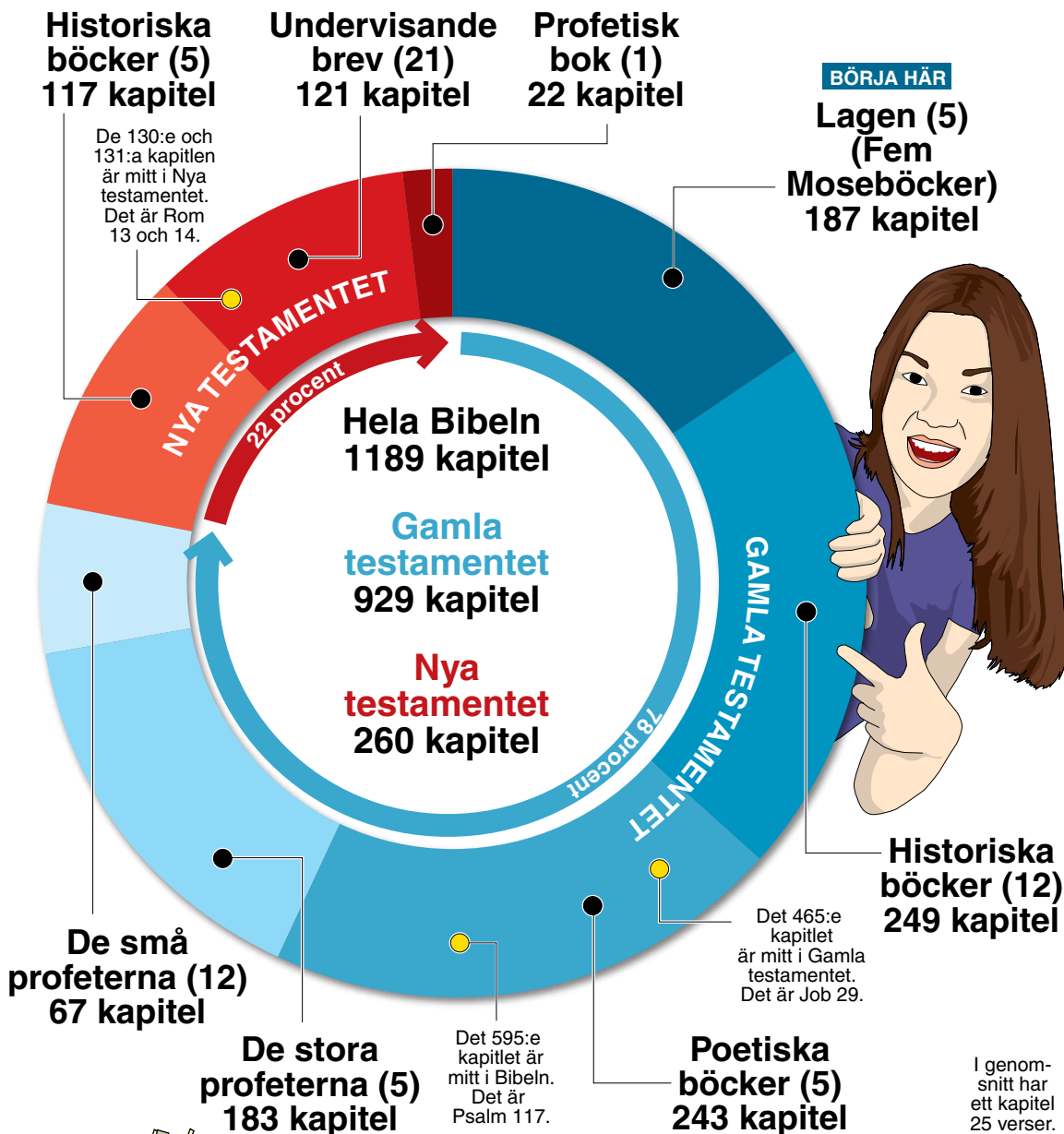
Ge mig förstånd, så att jag tar vara på din undervisning och håller fast vid den av hela mitt hjärta (Ps 119:34).

HELA BIBELN MED 25 ORD

Dramatiska inledningskapitel om världens skapelse. Röd tråd om Guds frälsningsplan. Utmanande budord på Sinai. Huvudpersonen anländer sent och dör snabbt. Dramatiska slutkapitel öppna för tolkning.

En översikt av hela Bibeln

Bibeln är som ett bibliotek som består av 66 böcker och brev. Den är indelad i två delar, Gamla och Nya testamentet. Totalt består Bibelns böcker av 1189 kapitel där den största delen hör hemma i GT. Här är en översikt baserad på antal kapitel.

FRÅN GAMLA TILL
NYA TESTAMENTET

Från evighet	→	Till evighet
Löftet om en frälsare ges	→	Löftet om en frälsare uppfylls
Den ursprungliga skapelsen	→	Den nya skapelsen
Evangeliet fördolt	→	Evangeliet uppenbarar
Ser fram emot det som ska komma	→	Ser tillbaka på det som har varit
Guds folk Israel i fokus	→	Guds folk församlingen i fokus
Profeterna – Guds budbärare	→	Apostlarna – Guds budbärare

Bibeln är ett litet bibliotek

Bibeln är inte en bok, den är ett litet bibliotek bestående av sextiosex böcker och brev. De är sorterade som i ett bibliotek där böcker med samma genre förts samman: historiska böcker för sig, poetiska för sig och så vidare. Följ med in i biblioteket.

GAMLA TESTAMENTET Totalt: 39 böcker

LAGEN
5 böcker
Från
skapelsen
till 1407 fKr

FÖRSTA MOSEBOK
ANDRA MOSEBOK
TREDJE MOSEBOK
FJÄRDE MOSEBOK
FEMTE MOSEBOK

JOSUA

DOMARBOKEN
RUT
FÖRSTA SAMUELSBOKEN
ANDRA SAMUELSBOKEN
FÖRSTA KUNGABOKEN
ANDRA KUNGABOKEN
FÖRSTA KRÖNIKEBOKEN
ANDRA KRÖNIKEBOKEN
ESRA
NEHEMJA
ESTER

DE ANDRA HISTORISKA BÖCKERNA
12 böcker
Från 1407 fKr till omkr 425 fKr

DE STÖRRE PROFETERNA
5 böcker
Från 740 fKr till 536 fKr

JOB

PSALTAREN
ORDSPRÅKS-BOKEN
PREDIKAREN
HÖGA VISAN

DE POETISKA BÖCKERNA
5 böcker
Från omkr 2000 fKr till omkr 500 fKr

DE MINDRE PROFETERNA
12 böcker
Från 840 fKr till omkr 425 fKr

JESAJA
JEREMIAS
KLAGVISORNA
HESEKIEL
DANIEL

HOSEA
JOEL
AMOS
OBADJA
JONA
MIKA
NAHUM
HABACKUK
SEFANJA
HAGGAI
SAKARJA
MALAKI

DE HISTORISKA BÖCKERNA
5 böcker
Från 7 fKr till 62 eKr

MATTEUS-EVANGELIET
MARKUS-EVANGELIET
LUKAS-EVANGELIET
JOHANNES-EVANGELIET
APOSTLA-GÄRNINGARNA

NYA TESTAMENTET Totalt: 27 böcker

PAULUS BREV
13 böcker
Från 48 eKr till 67 eKr

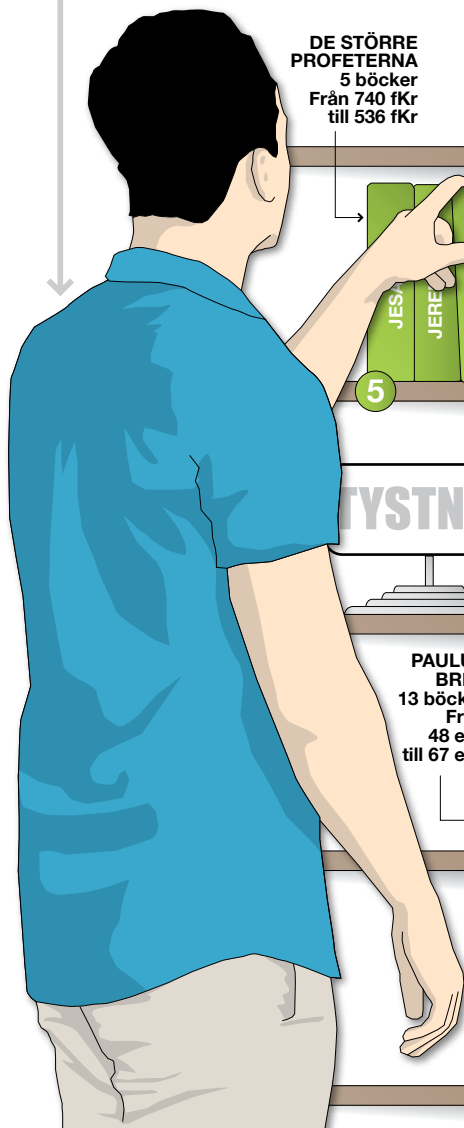
ROMARBREVET
1 KORINTIERBR.
2 KORINTIERBR.
GALATERBREVET
EFESIERBREVET
FILIPPERBREVET
KOLOSSERBREVET
1 TESSALONIKIERB.
2 TESSALONIKIERB.
1 TIMOTEUSBREVET
2 TIMOTEUSBREVET
TITUSBREVET
FILEMONBREVET

JAKOBS BREV
HEBREERBREVET
1 PETRUS BREV
2 PETRUS BREV
1 JOHANNES BREV
2 JOHANNES BREV
3 JOHANNES BREV
JUDAS BREV

DE ALLMÄNNA BREVEN
8 böcker
Från 44 eKr till omkr 90 eKr

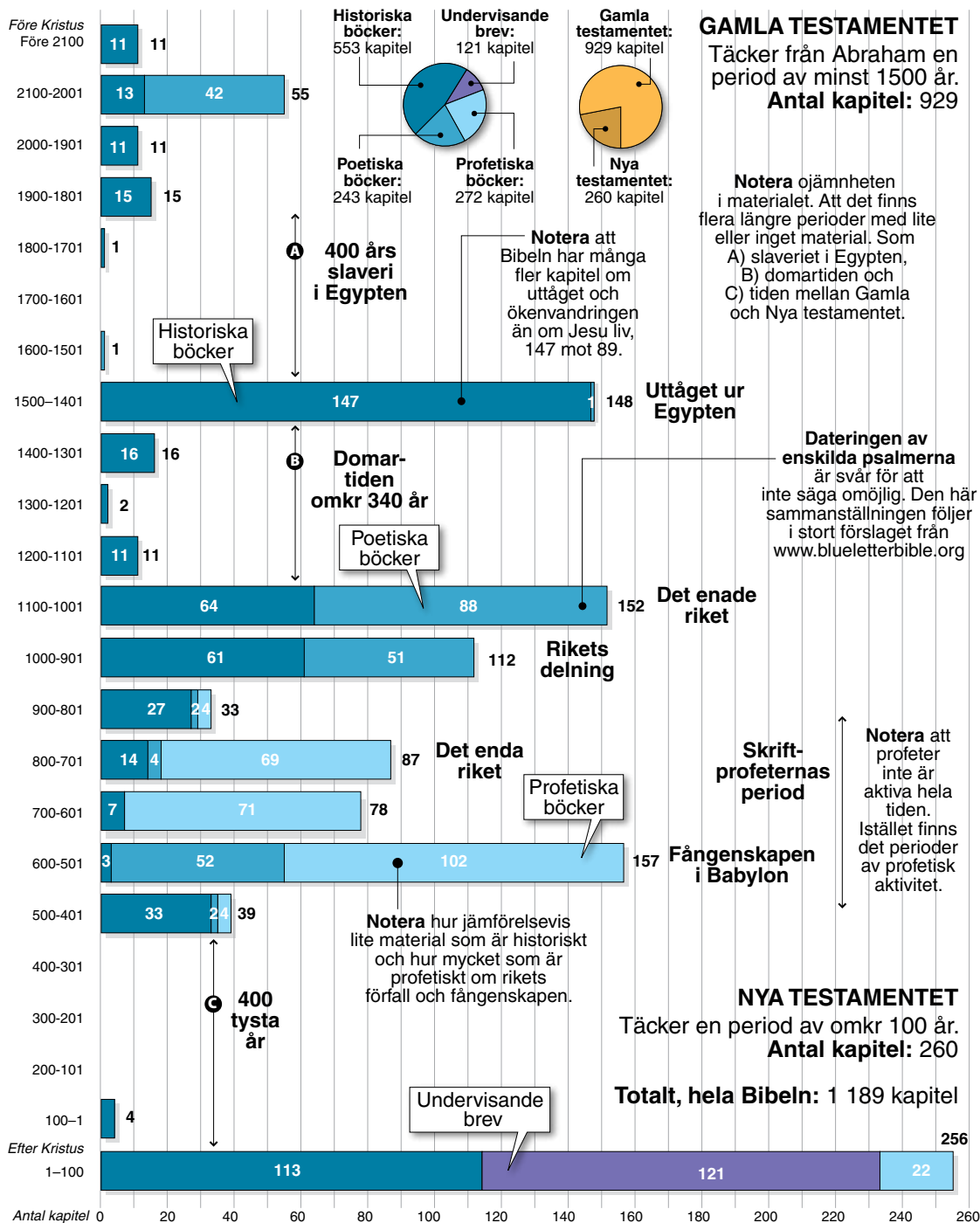
UPPENBARELSE-BOKEN

UPPENBARELSE-BOKEN
1 bok
Från omkr 95 eKr

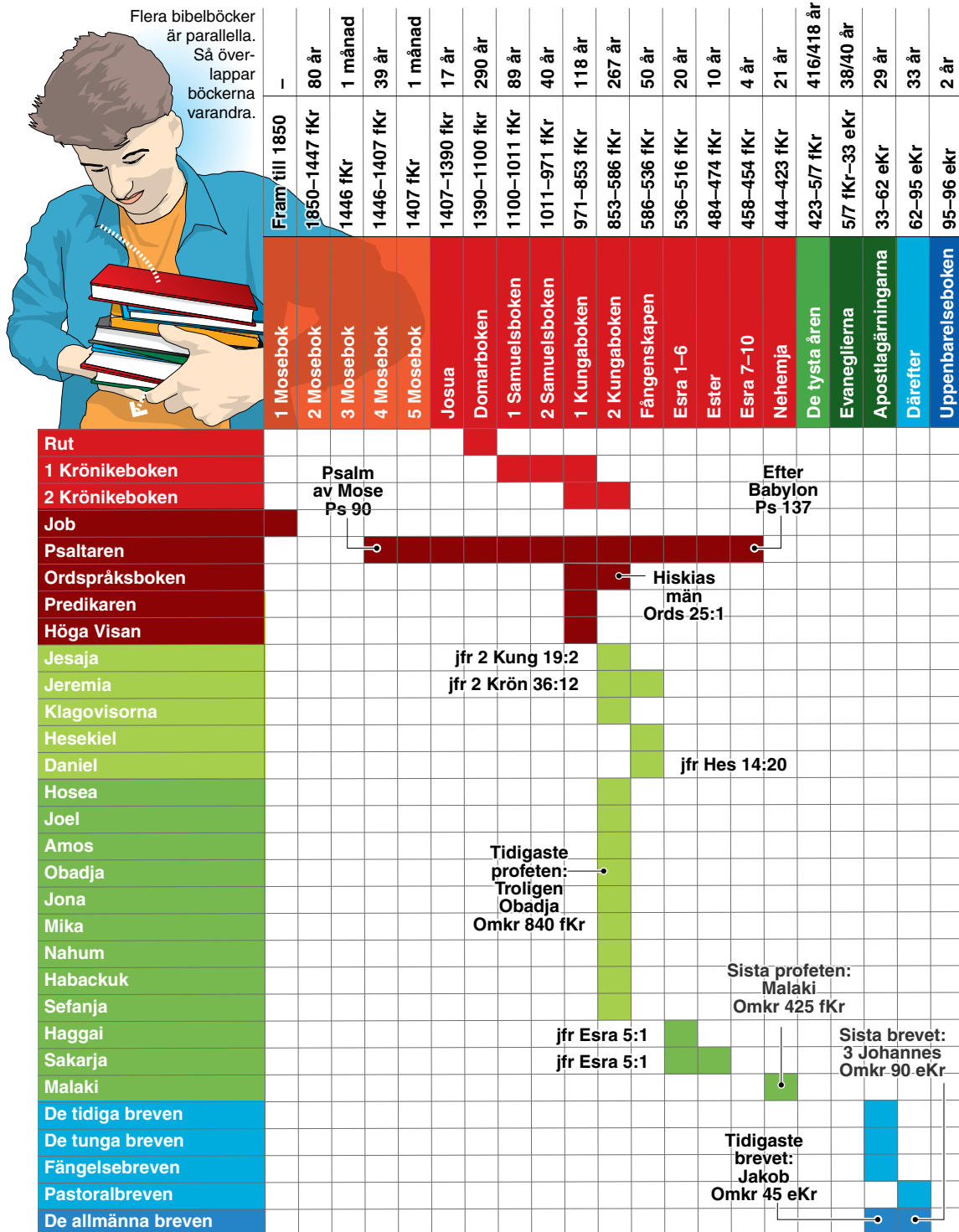

Antal kapitel per århundrade

Bibeln är inte en historiebok som i detalj berättar vad som hänt. Den väljer och betonar genom att ägna mycket utrymme åt vissa epoker och mindre åt andra. Här är en sammanställning av antal kapitel århundrade för århundrade. Kapitlen är placerade efter vad de beskriver, vilket inte alltid är detsamma som när de tros vara nedskrivna.

Så överlappar böckerna varandra

Bibeln till hundra procent

Bibeltexten kan delas in på flera sätt. Om man tittar på andelar av helheten är kronologi, författarskap, genre och språk ser fördelningen ut så här. När det gäller författarskap finns en viss osäkerhet då författarskapet ibland inte är helt klartlagt.

• Kronologi

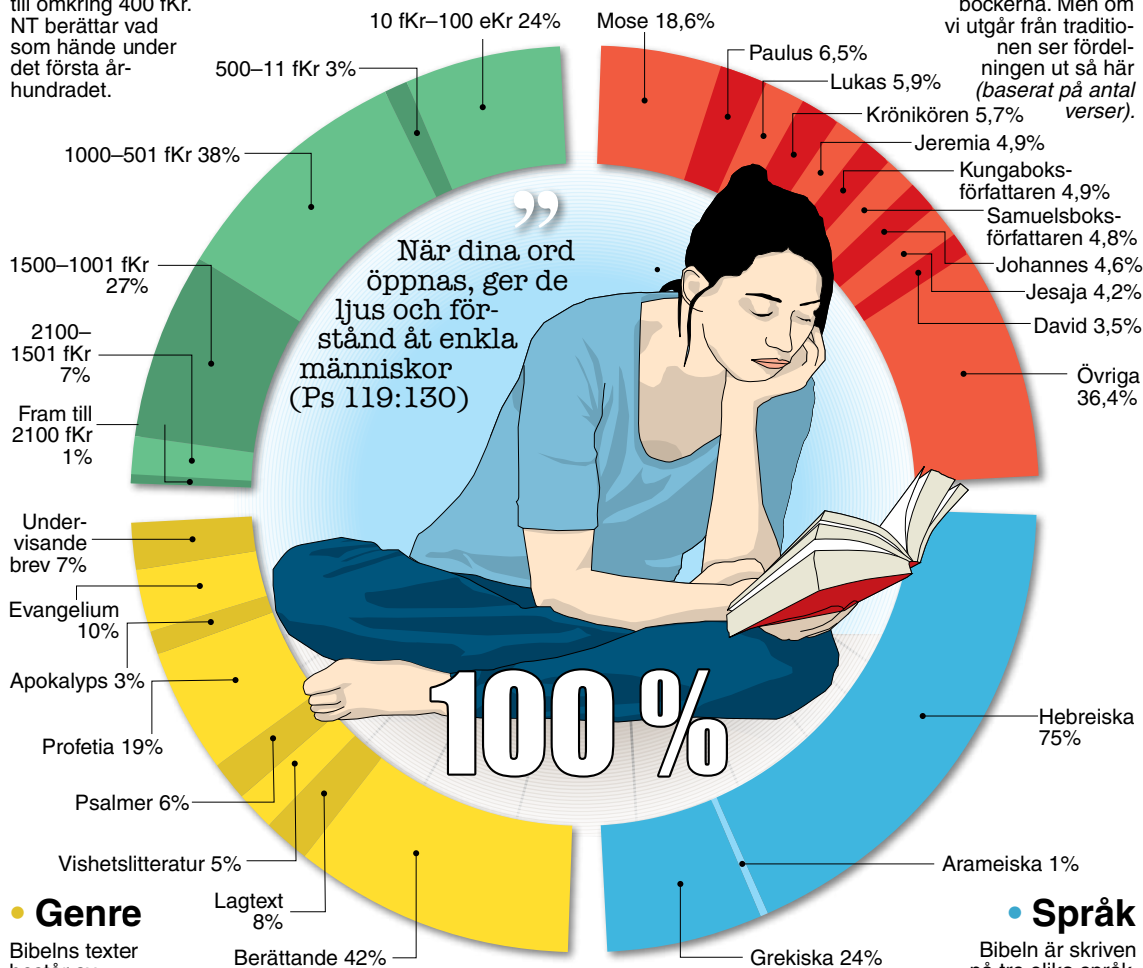
GT avhandlar tiden från skapelsen fram till omkring 400 fKr. NT berättar vad som hände under det första århundradet.

Traditionella uppgifter om författare

Traditionellt brukar man tala om omkring 40 författare. Men flera av dem som pekas ut är osäkra. Flera böcker saknar angivna namn, andra kan det finnas hela eller delar som det kan ställas frågor inför (tex 5 Mos 34).

• Författare

Vi vet inte säkert vem som skrivit flera av böckerna. Men om vi utgår från traditionen ser fördelningen ut så här (baserat på antal verser).

• Genre

Bibels texter består av många olika typer av text. Så fördelar sig texterna på de huvudsakliga texttyperna.

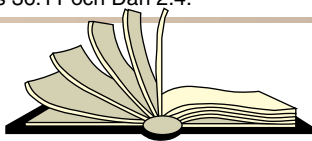
Avsnitt i Bibeln som är skrivna på arameiska

Texter: Esra 4:8–6:18, 7:12–26, Dan 2:4b–7:28 och Jer 10:11. Därtill en rad egen-namn och enskilda ord eller uttryck i både GT och NT. Verser i NT med arameiska ord: Matt 5:22, 27:46, Mark 5:41, 7:34, 10:51, 14:36, 15:34 Joh 1:42, 20:16, Apg 9:36, 40, Rom 8:15, 1 Kor 16:22 och Gal 4:6. Fyra verser i GT talar om arameiska: 2 Kung 18:26, Esra 4:7, Jes 36:11 och Dan 2:4.

• Språk

Bibeln är skriven på tre olika språk. GT på hebreiska och några få kapitel på arameiska. Medan NT är skrivet på grekiska.

Första mannen: Adam (1 Mos 2:20) →
Första kvinnan: Eva (1 Mos 3:20) →
Första uttalandet: "Varde ljus" (1 Mos 1:3) →
Första profeten: Abraham (1 Mos 20:7) →
Första boken: Första Mosebok →
Första bokstaven: Alfa (Upp 1:8) →
 "De första ska bli de sista" (Matt 20:16) →

DE FÖRSTA OCH
DE SISTA

← **Sista mannen:** Jesus (Upp 22:16)
 ← **Sista kvinnan:** Bruden (Upp 22:17)
 ← **Sista:** "Nåd vare med alla" (Upp 22:21)
 ← **Sista profeten:** Johannes (Upp 10:11)
 ← **Sista boken:** Uppenbarelseboken
 ← **Sista bokstaven:** Omega (Upp 1:8)
 ← "De sista ska bli de första" (Matt 20:16)

Bibelord många vänder sig till

Det finns verser som många troende gärna vänder sig till för att finna hopp och tröst. Här är ett urval av verser från Gamla testamentet som ofta förekommer i sökningar på olika bibelsajter på nätet.

Gud är vår tillflykt

Gud är vår tillflykt och styrka, en hjälp i nöden, väl beprövad (Ps 46:1).

Förtrösta på Herren

Förtrösta på Herren av hela ditt hjärta, förlita dig inte på ditt förstånd. Räkna med honom på alla dina vägar, så ska han jämna dina stigar (Ords 3:5-6).

Guds tankar

Jag vet vilka tankar jag har för er, säger Herren, nämligen fridens tankar och inte ofärdens för att ge er en framtid och ett hopp (Jer 29:11).

Bevara ditt hjärta

Mer än allt som ska bevaras, bevara ditt hjärta, för därifrån utgår livet (Ords 4:23).

Älska Herren din Gud

Du ska älska Herren din Gud av hela ditt hjärta och av hela din själ och av hela din kraft (5 Mos 6:5).

Var inte rädd

Har jag inte befallt dig att vara stark och frimodig? Var inte rädd eller förfärad, för Herren din Gud är med dig vart än du går (Jos 1:9).

I dödsskuggans dal

Även om jag vandrar i dödsskuggans dal fruktar jag inget ont, för du är med mig. **Din käpp och stav, de tröstar mig** (Ps 23:4).

Jag styrker dig

Var inte rädd, för jag är med dig, se dig inte ängsligt om, för jag är din Gud. Jag styrker dig, jag hjälper dig, jag stöder dig med min rättfärdighets högra hand (Jes 41:10).

Herren, min herde

Herren är min herde, mig ska inget fattas (Ps 23:1).

De som hoppas på Herren

Men de som hoppas på Herren får ny kraft, de lyfter med vingar som örnar. De springer utan att mattas, de vandrar utan att bli trötta (Jes 40:31).

En hjälte som frälser

Herren din Gud bor i dig, en hjälte som frälser. Han gläder sig över dig med lust, han tiger stilla i sin kärlek, han fröjdas över dig med jubel (Sef 3:17).

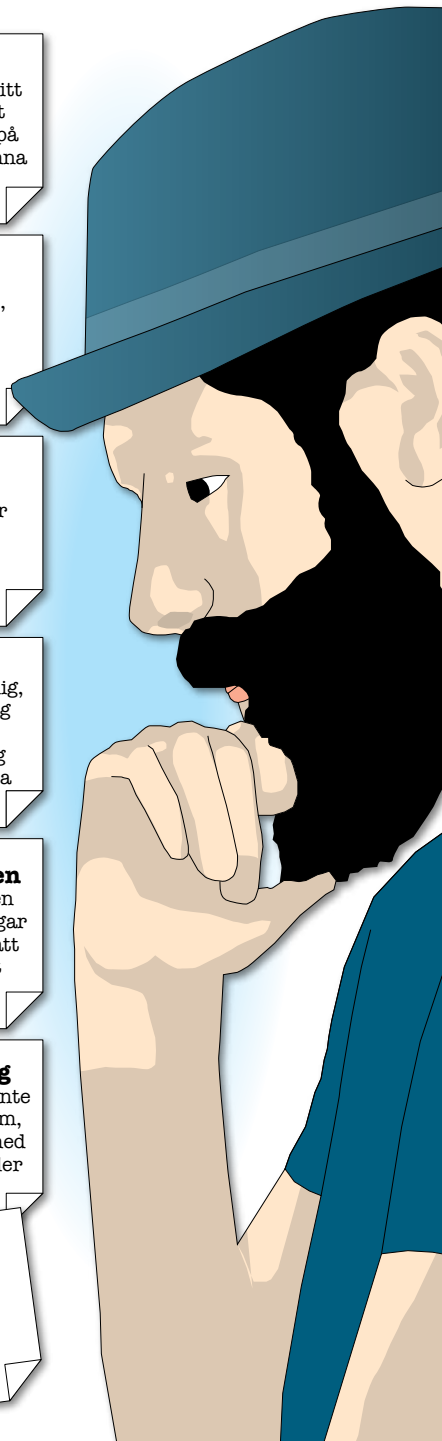
Han ska inte överge dig

Var starka och frimodiga, var inte rädda eller förskräckta för dem, för Herren din Gud går själv med dig. Han ska inte lämna dig eller överge dig (5 Mos 31:6).

Jag ska vara ert Gud

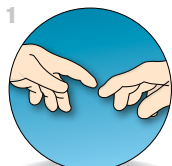
Jag ska lägga min lag i ert inre och skriva den i ert hjärta. Jag ska vara ert Gud, och de ska vara mitt folk (Jer 31:33).

Inte styrka och makt
Varken genom styrka eller makt, utan genom min Ande, säger Herren Sebaot (Sak 4:6).

42 centrala händelser genom Bibeln

Bibeln ger oss en fortlöpande historia om hur Gud handlar med sitt folk. Allt från skapelsen till Jesu ankomst och församlingens tid. Här

I begynnelsen

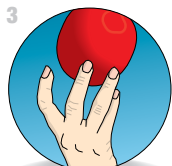
SKAPELSE

Text: 1 Mos 1:1–25
I begynnelsen skapar Gud världen ur intet, med sitt Ord. Han skapar himmel och jord, ljus och mörker, sol och måne, växter och djur under de första fem dagarna.

MÄNNISKAN

Text: 1 Mos 1:26–2:25
Till sist skapar Gud, på den sjätte dagen, människan till sin avbild. Han kallar dem Adam och Eva. Och han ser på sin skapelse och allt var mycket gott.

SYNDAFALL

Text: 1 Mos 3–5
Men ondskan tränger sig in i den goda skapelsen. Genom syndafallet drabbas inte bara Adam och Eva utan hela mänskligheten av syndens förödande konsekvenser.

SYNDAFLOD

Text: 1 Mos 6–9
I sin besökelse beslutar Gud att starta om. Noa och hans familj räddas i arken tillsammans med alla djur när Gud väljer att dränka hela jorden i en omfattande syndaflojd.

BABELS TORN

Text: 1 Mos 11:1–32
Men synden finns kvar. Och efter floden tror de att de inte behöver Gud. De bygger ett torn mot himlen för att visa sitt oberoende. Som svar förvirrar Gud deras språk.

Omkr 2000 fKr

ABRAHAM

Text: 1 Mos 12–25
Gud kallar Abraham till att bli den förste av ett folk. Men Abraham är gammal och har ingen son. Gud griper in och ger honom och hans Sara en son sent i livet.

ISAK

Text: 1 Mos 17–35
Guds löften vilar till slut på löftessonen Isak. Gud uppmanar Abraham att offra sin son. I sista stund griper Gud in och räddar pojken. En bagge offras i hans ställe.

JAKOB

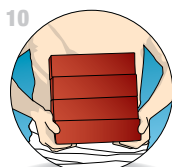
Text: 1 Mos 25–49
Isak får tvillingar, Esau och Jakob. Jakob lurar Esau för att få förstfödsrätten och bli bärare av löftet. Kämpar med Gud vid Jabboks vad. Försonas till slut med sin bror.

Lämnar löfteslandet

JOSEF

Text: 1 Mos 30–50
Jakob får tolv söner. Elva av dem säljer den tolfte, Josef, som slav till Egypten. Men Gud upphöjer honom. Till slut flyttar hela familjen ner till Egypten undan en hungersnöd.

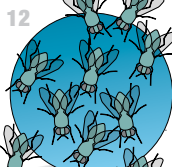
SLAVERI

Text: 2 Mos 1
En ny dynasti med faraoner tar över makten. Mot slutet av de 400 åren i Egypten görs folket till slavar och tvingas göra tegel. De ropar till Gud om befrielse från tyranniet.

MOSE

Text: 2 Mos 2–6
Gud räddar unge Mose ur Nilen. Han tvingas fly från Egypten efter ett våldsdåd. Kallas senare av Gud vid den brinnande busken. Återvänder till landet för att befria folket från slaveri.

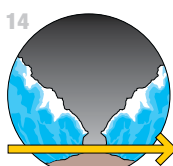
TIO PLÅGOR

Text: 2 Mos 7–11
Mose begär av farao att folket ska få gå. Det leder till en strid mellan egypternas gudar och Israels Gud. Till slut kapitulerar farao och folket tillåts att lämna under Mose ledning.

PÅSK

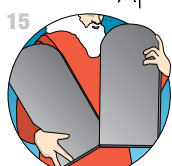
Text: 2 Mos 12–13
Påskhögtiden instiftas. Ett felfritt lamm slaktas och lammets blod stryks på dörrposterna. Blodet räddar familjen i huset undan den tionde plågan. Folket firar, redo för uppbrött.

Omkr 1500 fKr

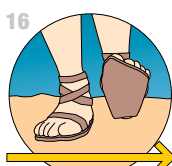
UTTÅG

Text: 2 Mos 14–19
Farao tillåter folket att lämna. Vid Röda havet lyfter Mose sin stav och vattnet delar sig. Folket räddas undan faraos jagande armé. De fortsätter sedan genom öknen till Sinai berg.

LAGEN

Text: 2 Mos 20–31
På Sinai ger Gud folket de tio budorden. Dessutom får de instruktioner om att bygga tabernaklet och en rad andra ceremoniella och sociala lagar. Lagarna blir grunden för nationen.

VANDRING

Text: 4 Mos 1–5
Folket tvivlar på Guds löfte i Kadesh och får istället vandra i öknen i 40 år. Till slut kommer folket till Moab där Mose får se in i löfteslandet innan han dör. Josua tar över som ledare.

Återvänder, delas det mellan till löfteslandet stammarna.

ERÖVRING

Text: Jos 1–24
Josua leder folket över Jordan och in i landet. Dramatiskt intar de Jeriko och fortsätter där efter fälttag. När landets intagits för landets delas det mellan till löfteslandet stammarna.

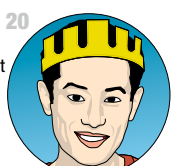
DOMARE

Text: Dom 1–21, Rut
Folket är splittrat i olika stamgrupper. De avviker från tron och anfalls då av motståndare. Men när de vänder sig till Gud sänder han domare som befriar dem. Rut, en ljusglimt i mörkret.

SAUL

Text: 1 Sam 1–31
Folket ser på folken runt omkring och vädar om att få en kung. Mot Guds önskan utses Saul. Han skapar en central förvaltning och enar riket men vänder sig bort från Herren.

Omkr 1000 fKr

DAVID

Text: 1 Sam 16–1 Kung 2:10
Väljs som tonåring att bli kung. Får bida sin tid. Besegrar Goliat. Tar över kungatronen och utvidgar riket. Men begår äktenskapsbrott och stämplar till mord. Ber om förlåtelse (Ps 51).

SALOMO

Text: 1 Kung 1–11
Davids son Salomo tar över tronen. Han bygger templet och utvecklar omfattande handel. Men avviker från Herren trots den vishet Gud ger honom. Men omvänder sig dock på sin ålderdom.

från skapelsen till Jesu återkomst

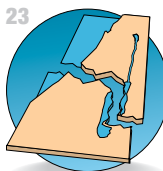
är ett urval av berättelser som ger huvudpunkterna i hur Gud har handlat i historien med målet att slutföra sin eviga frälsningsplan.

22

POETER

Text: Job–Höga Visan
Poetiska texter finns från Abrahams tid (Job) till efter fångenskapen i Babel (Ps). Mycket material kommer från perioden av det enade riket under David och Salomo.

23

RIKET DELAS

Text: 1 Kung 12–2 Kung 16
Efter Salomos död splittras riket i två delar. Israel i norr under Jerobeams ledning och Juda i söder under Salomos son Rehabeams ledning.

24

PROFETER

Text: Jes–Mal
Profeter förkunnar Guds ord. Elia, Elisha, Jesaja, Jeremia, Hesekiel och Daniel är några av de stora profeterna som frambär budskapet.

25

TILL ASSYRIEN

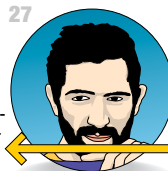
Text: 2 Kung 17–18
När ondskan fyllt sitt mått faller det norra riket till Assyrien under Shalmanesers befäl. Folket förs i fångenskap. Det betyder slutet för det norra riket som aldrig återuppstår.

26

TILL BABYLON

Text: 2 Kung 19–25
Till slut är tiden också kommen för det södra riket. Babylon, under ledning av Nebukadnessar, intar till slut Jerusalem, river templet och för folket i fångenskap till Babel.

27

SERUBBABEL

Text: Esra 1–6
Leder den första gruppen på omkring 50 000 som återvänder från Babylon. Under hans ledning byggs templet upp och invigs och tempeltjänsten kan börja på nytt.

28

ESTER

Text: Ester 1–10
Väljs efter dramatik till ny drottning i det persiska riket. Hon kan genom sitt mod och sin list rädda folket från ena etnisk rensning planerad av den onde Haman.

29

ESRA

Text: Esra 7–10
Leder den andra gruppen som återvänder från Babylon. Leder en andlig förnyelserörelse bland folket. Kallas ofta den förste skriftlärde och kan ha skrivit flera böcker i GT.

30

NEHEMJA

Text: Neh 1–13
Leder den tredje gruppen som återvänder. Har utsetts till ståthållare och iscensätter ett projekt att bygga upp Jerusalems mur. Han lyckas få arbetet gjort på 52 dagar.

31

TYSTA ÅR

Text: – (Jfr Gal 4:4)
Efter Malaki tystnar den profetiska rösten i 400 år. Perserna ersätts av grekerna. Efter en kort tids frihet under mackabeerna tar Rom över. Sedan träder Johannes Döparen fram.

32

JESU FÖDELSE

Text: Luk 1–2
Som profeterna lovat föds Jesus i Betlehem av en jungfru. Herdar och vise män kommer för att hedra den nyfödde. Herodes försöker döda honom men han räddas mirakulöst.

33

JESU LIV

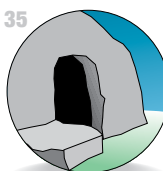
Text: Matt–Joh
Fyra evangelier beskriver de tre år som Jesus är aktiv. Hur han träder fram, undervisar sina lärjungar, helar sjuka, undervisar och skapar kontrovers. Allt när sin kulmen under påskan.

34

JESU DÖD

Text: Joh 19:16–42
Jesus föräddas av en av sina egna lärjungar, grips, döms på falska grunder och korsfäst. Han dör och begravs i en rik mans grav. Han gav sitt liv till försoning för våra synder.

35

UPPSTÅNDELSE

Text: Apg 1
Men på morgonen den tredje dagen är graven tom. Jesus har uppstått från de döda och visar sig sedan för lärjungarna och flera kvinnor. Därefter tas han upp till himlen.

36

PINGST

Text: Apg 2
Som Jesus utlovat faller Anden över lärjungarna när de är samlade i Övre salen. De börjar tala i tungor. Församlingen grundas och växer inledningsvis snabbt.

37

FÖRSAMLING

Text: Apg 3–7
Petrus blir den naturlige ledaren när lärjungarna förkunnar budskapet om Jesu död och uppståndelse. Framgången leder till förföljelse och de troende flyr Jerusalem.

38

FÖRFÖLJELSE

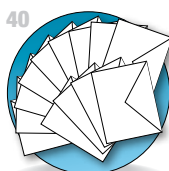
Text: Apg 8, 10–12
Evangeliet förs vidare till Judeen och Samarien. Fillippus förkunnar för den etiopiske hovmannen och fortsätter till Caesarea. Petrus kommer till Cornelius som får ta emot Anden.

39

MISSION

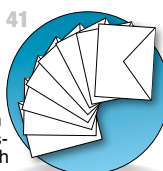
Text: Apg 9, 13–28
På vägen till Damascus möter Paulus Jesus i en syn. Han blir omvänd och börjar missionera främst bland hedningarna, tar evangeliet till Asien, Grekland och Rom.

40

PAULUS BREV

Text: Rom–Filemon
Paulus lämnar efter sig en rik korrespondens. Vi har tretton bevarade brev som huvudsakligen handlar om Kristus, frälsningen, församlingen och framtiden. Romarbrevet är hans främsta verk.

41

ANDRA BREV

Text: Hebr–Judas
Flera andra brev har också blivit bevarade i Nya testamentet. Vi har brev skrivna av lärjungarna Petrus och Johannes, Jesu halvbröder Jaob och Judas och av en okänd författare.

42

ÅTERKOMST

Text: 1 Tess 4:16, Upp
Johannes blir förvisad till ön Patmos. Där får han motta en syn om framtiden. Om Jesu återkomst, den slutliga domen, det nya Jerusalem och en ny himmel och en ny jord.

”

Och Gud skapade människan till sin avbild,
till Guds avbild skapade han henne, till man
och kvinna skapade han dem (1:27).

FÖRSTA MOSEBOKEN

ÖVERSIKT AV FÖRSTA MOSEBOKEN

Första Moseboken är Bibelns första bok. Den ger en grund på vilken resten av Bibeln vilar. Här får vi veta hur världen kommit till, hur människan skapats, hur synden fick sin början men också vad Gud gjorde för att motverka ondskans effekter och ge oss hopp.

Centralt	1:1 Fyra händelser 11:9								11:10 Fyra personer 50:26							
Indelning	1:1	2:25	3:1	5:32	6:1	9:29	10:1	11:9	11:10	25:18	25:19	26:25	27:1	36:43	37:1	50:26
	Skapelsen		Syndafallet		Syndafloeden		Babels torn		Abraham		Isak		Jakob		Josef	
Ämnen	Mänsklighetens ursprung								Det judiska folkets ursprung							
	En början		Ett misslyckande						En ny början							
	Historiskt								Biografiskt							
Geografi	Förflyttning österut: Från Eden till Ur								Förflyttning västerut: Från Ur till Kanaan och Egypten							
Tidsperiod	Fram till omkr 2100 fKr (11 kapitel – 20 % av texten)								Omkring 350 år (omkr 2100–1800 fKr) (39 kapitel – 80 % av texten)							

ORD UR FÖRSTA MOSEBOKEN

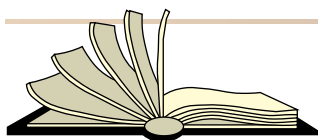
¹Herren sade till Abram:
"Gå ut från ditt land och din
släkt och din fars hus och
bege dig till det land som
jag ska visa dig.

²Där ska jag göra dig till
ett stort folk. Jag ska
välsigna dig och göra ditt
namn stort, och du ska bli en
välsignelse.

1 Mos 12:1–2

HELA BOKEN MED 25 ORD

Boken ger en beskrivning
av alltings ursprung:
skapelsen, människan,
synden, löftet och det
judiska folket. Läger
grunden för den bibliska
historien. Förbundet med
Abraham centralt.

ATT TITTA EFTER
NÄR DU LÄSER

Tema: Början
• "...fortsatta historia..."
(2:4 mfl, 10 gånger).
• Olika förbund (med Noa,
Abraham, Jakob).
• Notera exempel på tro
(jfr Hebr 11:4–22).
• Se hur Gud väljer andra

än de förväntade (Isak,
Jakob, Josef, Juda).
• Ursprunget till... (minst
tio saker, tex synden).
• Hur visar Gud sin makt?
• Förebilder till Kristus:
Adam (Rom 5:12–19), Mel-
kisedek (Hebr 5:5–7:28).

**Kända texter
och sammanhang:**
• **1 Mos 1:27** Människan
som Guds avbild
• **1 Mos 3:15** Löftet om
seger över ormen
• **1 Mos 12:1–3** För-
bundet med Abraham

BASFAKTA

- **Antal kapitel:** 50
- **Litterär stil:** Berättande historia
- **Nyckelord:** Början
- **Personer:** Adam, Eva, Noa, Abraham, Sara, Isak, Rebecka, Jakob, Josef
- **Geografi:** Från Eden till Ararat, Ur, Kanaan och Egypten
- **Centralt budskap:**
 - Visar alltings ursprung och Gud som skaparen.
 - Visar att Gud utser ett folk, och genom dem får vi en möjlighet att ha en personlig relation till honom.

Hela boken på 60 sekunder

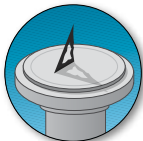
NÅGRA ORD OM FÖRFATTAREN

Boken namnger inte Mose som författare men judisk och kristen tradition liksom tidiga historieskrivare, säger att Första Moseboken är skriven av Mose (jfr 2 Mos 17:14, 24:4, 34:27, 5 Mos 31:9, 24). Nya testamentet tycks förutsätta att Mose är författare (tex Luk 24:27). 17 av Nya testamentets 27 böcker citerar från eller anspelar på boken.

NÅGRA ORD OM MOTTAGARNA

Boken är adresserad till Israels folk. Är boken skriven av Mose skrevs den före eller under uttåget ur Egypten och överlämnades till folket senast i Moab (jfr Jos 1:8, 8:31, 34). Oavsett hur vi ser på författarskapet så är boken grundläggande för det judiska folket, och resten av den bibliska historien förutsätter tanken på att Gud har utvalt Abraham och hans avkomma (12:1–3).

NÅGRA ORD OM DATERINGEN

- De som ifrågasätter Mose författarskap brukar datera boken sent, rentav efter fångenskapen i Babylon. Är Mose författare till boken har den skrivits senast på Moabs hedar före Mose död omkring 1405 fKr, men möjligen tidigare under hans livstid.
- Boken täcker en tidsperiod från världens skapelse (1:1) till Jakobs och Josefs död omkring 1800 fKr (50:2, 26).

NÅGRA ORD OM VIKTIGA TEMAN

- **Guds egenskaper och namn** – *El Elyon*, Gud den högste (14:19), *El Roi*, Gud som ser mig (16:13), *El Shaddai*, Gud den allsmäktige (17:1) och *El Olam*, Gud den evige (21:33).

- **Ursprunget** – Till universum, livet, människan, synden, löftet, familjen, civilisationen, offren, nationerna, språken och det judiska folket.

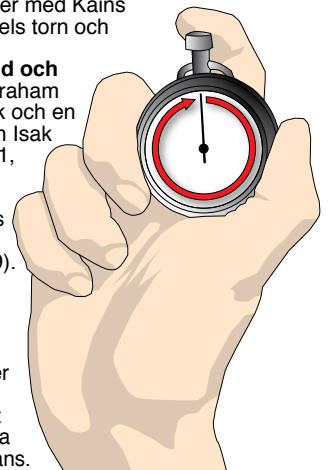
- **Olydnad och synd** – Uppror mot Gud (2:4–3:24) följs av syndens konsekvenser med Kains mord, syndafloden, Babels torn och vidare hos patriarkerna.

- **Förbundet mellan Gud och hans folk** – Gud ger Abraham löftet om ett land, ett folk och en välsignelse. Löftessonen Isak är Guds första steg (12:1, 15:7, 17:8, 22:16–18).

- **Löftet** – Gud lovar att alla släkten ska välsignas i Abrahams avkomma. (3:15, 12:1–3, Gal 3:8–9).

ATT NOTERA I MARGINALEN

Första Moseboken täcker in en period av minst 2 300 år, troligen mycket mer. Det är mer än övriga 65 bibelböcker tillsammans.

Första Moseboken

Världens skapelse

1 ¹I begynnelsen skapade Gud himmel och jord. ²Jorden var öde och tom, och mörker var över djupet. Och Guds Ande svävade över vattnet. ³Gud sade: "Varde ljus!" Och det blev ljus. ⁴Gud såg att ljuset var gott, och han skilde ljuset från mörkret. ⁵Gud kallade ljuset dag, och mörkret kallade han natt. Och det blev afton och det blev morgon, den första dagen. ⁶Gud sade: "Mitt i vattnet ska finnas ett valv som skiljer vatten från vatten." ⁷Gud gjorde valvet och skilde vattnet under valvet från vattnet över valvet. Och det blev så. ⁸Gud kallade valvet himmel. Och det blev afton och det blev morgon, den andra dagen. ⁹Gud sade: "Vattnet under himlen ska samlas till en enda plats så att det torra blir synligt." Och det blev så. ¹⁰Gud kallade det torra land, och vattensamlingen kallade han hav. Och Gud såg att det var gott. ¹¹Gud sade: "Jorden ska frambringa grönska, fröbärande örter och fruktträd, som bär frukt med frö efter sina slag på jorden." Och det blev så. ¹²Jorden frambringade grönska, fröbärande örter efter sina slag och träd som bär frukt med frö efter sina slag. Och Gud såg att det var gott. ¹³Och det blev afton och det blev morgon, den tredje dagen. ¹⁴Gud sade: "På himlavalvet ska finnas ljus som skiljer dagen från natten. De ska vara tecken som utmärker högtider, dagar och år, ¹⁵och de ska vara ljus på himlavalvet som lyser över jorden." Och det blev så. ¹⁶Gud gjorde de två stora ljusen, det större att härska över dagen och det mindre att härska över natten, och likaså stjärnorna. ¹⁷Han satte dem på himlavalvet till att lysa över jorden, ¹⁸att härska över dagen och natten

och att skilja ljuset från mörkret. Och Gud såg att det var gott. ¹⁹Och det blev afton och det blev morgon, den fjärde dagen.

²⁰Gud sade: "Vattnet ska vimla av levande varelser, och fåglar ska flyga över jorden på himlavalvet." ²¹Och Gud skapade de stora havsdjuren och alla levande varelser som rör sig och som vattnet vimlar av, alla efter deras slag, och alla bevingade fåglar efter deras slag. Och Gud såg att det var gott. ²²Gud välsignade dem och sade: "Var fruktsamma och föröka er och uppfyll vattnet i haven. Och fåglarna ska föröka sig på jorden." ²³Och det blev afton och det blev morgon, den femte dagen.

²⁴Gud sade: "Jorden ska frambringa levande varelser efter deras slag, boskapsdjur, kräldjur och jordens vilda djur efter deras slag." Och det blev så. ²⁵Gud gjorde jordens vilda djur efter deras slag, boskapsdjuren efter deras slag och markens alla kräldjur efter deras slag. Och Gud såg att det var gott.

²⁶Gud sade: "Låt oss göra människor till vår avbild, lika oss. De ska råda över havets fiskar och himlens fåglar, över boskapsdjuren och hela jorden och alla kräldjur som rör sig på jorden." ²⁷Och Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne, till man och kvinna skapade han dem. ²⁸Och Gud välsignade dem och sade till dem: "Var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden och lägg den under er. Råd över havets fiskar, himlens fåglar och alla djur som rör sig på jorden."

²⁹Och Gud sade: "Se, jag ger er alla fröbärande örter på hela jorden och alla träd med frukt som har frö. Det ska ni ha till föda. ³⁰Och åt jordens alla djur, åt himlens alla fåglar och allt som krälar på jorden, allt som har liv, ger jag alla gröna örter till föda." Och det blev så. ³¹Gud såg på allt som han hade gjort, och se, det var mycket gott. Och det blev afton och det blev morgon, den sjätte dagen.

1:1 *I begynnelsen* Annan översättning: "Genom Förstlingen" (Kristus, jfr Joh 1:3, Kol 1:16, Hebr 1:2).

1:1 *himmel och jord* Ordagrant: "himlarna och jorden". Bibeln skiljer mellan flera nivåer i himlarna, fysiska och andliga (jfr t ex Neh 9:6, 2 Kor 12:2).

1:6 *ett valv* Annan översättning: "en utbredning" (även i vers 7-20). Jfr Job 26:7, 37:18, Jes 42:5.

1:20 *fåglar* Hebr. of, "flygare", betecknar även andra flygande djur än fåglar (jfr 3 Mos 11:19-20).

1:26 *Gud sade: "Låt oss ..."* Hebr. *Elohim* (Gud) är egentligen en pluralform. Gud talar om sig själv som "oss" även i 3:22, 11:7. Se not till 1:1.

1:26 *hela jorden* Andra handskrifter (Peshitta): "jordens vilda djur".

1:27 *till sin avbild* Annan översättning: "i sin avbild" (alltså Kristus, jfr 2 Kor 4:4, Kol 1:15f).

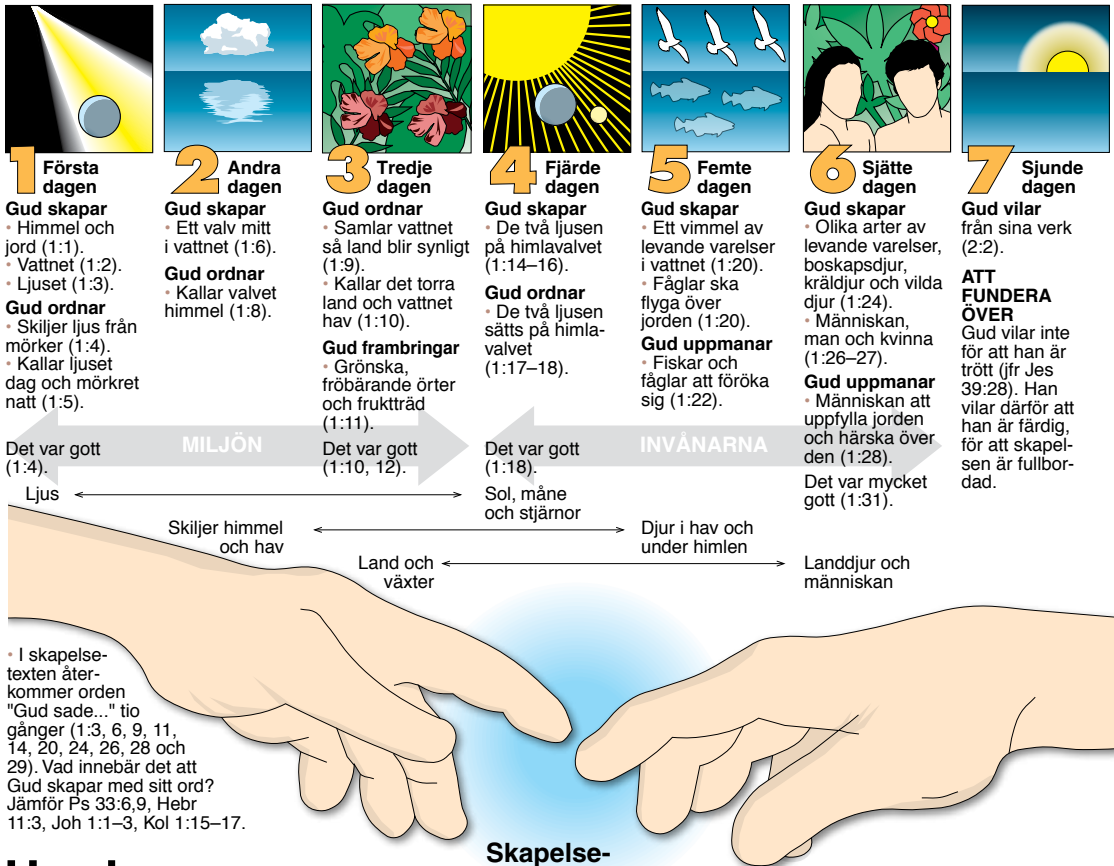
1:27 *man och kvinna* Ordagrant: "hankön och honkön" (samma ord i 6:19f). Versen citeras av Jesus i Matt 19:4, Mark 10:6.

1:1 Ps 33:6, 90:2, 102:26, 104:2f,
136:5f, Joh 1:3, Kol 1:16,
Hebr 11:3.
1:3 Ps 33:9, 104:30, 2 Kor 4:6.
1:6 Job 37:18, Jer 10:12, 51:15.

1:7 Job 38:8f, Ps 148:4, Jes 40:22, 42:5,
44:24.
1:9 Ps 33:7, 104:6f, Jer 5:22, 2 Petr 3:5.
1:14 Ps 74:16, 104:19, Jer 31:35.
1:16 Ps 136:7f, 147:4, Jes 40:26.

1:22 1 Mos 8:17.
1:26 Ps 8:6f, Hebr 2:6f.
1:29 1 Mos 9:3, Ps 104:14, 136:25.
1:30 Jes 11:6f.

Och Gud sade: Varde ljus!

Hur kan vi förstå skapelsen?

Skapelseberättelsen...

1. ...motsäger ateismen – Gud finns.
2. ...motsäger panteismen – Gud är skild från det skapade.
3. ...motsäger polyteismen – Gud är en, ordet "skapade" är i singularis i grundtexten.
4. ...motsäger materialismen – materien är inte evig utan har en början, ett ursprung.
5. ...motsäger naturalismen – någon utomstående har gript in, naturen är inte allt.

De inledande kapitlen (1 Mos 1–2) om skapelsen har tolkats på olika sätt. Här är en jämförelse av några av de vanligaste synerna på hur vi kan uppfatta skapelsen. Några ser bibeltexten som en vetenskaplig text, vissa tolkar den mer poetiskt, andra inte alls.

	Naturalistisk vetenskap	Filosofisk naturalism	Teistisk evolution	Gammal jord-kreationism	Ung jord-kreationism
Vem är skaparen?	Ointressant	Ingen	Gud	Gud	Gud
Syn på människan?	Ointressant	Ett djur bland andra djur	Skapelsens höjdpunkt	Skapelsens höjdpunkt	Skapelsens höjdpunkt
Tidsperspektiv?	Miljarder år	Miljarder år	Miljarder år	Miljarder år	Sex dagar
Hur gick det till?	Evolution som en slumpmässig process	Evolution som en slumpmässig process	Evolution initierad/övervakad av Gud	Direkta skapelseakter över tid	En skaparakt av Gud
Frågeställningar?	Vad är den yttersta orsaken till vår existens? Hur kan något komma ur ingenting? Hur uppstår personligt liv ur materia?	Vad är grunden för moral? Vad är skillnaden mellan ett djur som dödar ett annat djur och en människa som dödar en annan människa?	Skapar inte evolutionen ett moraliskt problem? Hur kan en god Gud acceptera en metod där den bäst anpassade överlever på den svages bekostnad?	På vilket sätt skiljer sig Guds skapande under miljoner år från den teistiska evolutionen? När och hur blir människan människa?	Kan bibliska texter verkligen ligga till grund för naturvetenskap? Hur handskas synen med data som pekar mot att jorden är äldre än 6 000 år?

2¹Så fullbordades himlen och jorden med hela sin härsکارا. ²På sjunde dagen hade Gud fullbordat sitt skapelseverk, och han vilade på sjunde dagen från hela det verk som han gjort. ³Och Gud välsignade den sjunde dagen och helgade den, för på den dagen vilade han från hela sitt verk som han hade skapat och gjort.

I. HIMLENS OCH JORDENS FORTSATTNA HISTORIA 2:4-4:26

⁴Detta är himlens och jordens fortsatta historia sedan de skapats, när HERREN Gud hade gjort jord och himmel.

⁵Markens alla buskar fanns ännu inte på jorden och markens alla örter hade ännu inte vuxit upp, för HERREN Gud hade inte låtit det regna på jorden och det fanns ingen människa som kunde bruka den. ⁶Men en dimma kom upp ur jorden och vattnade hela marken. ⁷Och HERREN Gud formade människan av jord från marken och blåste in livsande i hennes näsa. Så blev människan en levande varelse.

⁸HERREN Gud planterade en lustgård i Eden, österut, och satte där människan som han hade format. ⁹Och HERREN Gud lät alla slags träd växa upp ur marken, ljuvliga att se på och goda att äta av. Mitt i lustgården satte han livets träd och trädet med kunskap om gott och ont.

¹⁰Från Eden gick det ut en flod som vattnade lustgården och sedan delade sig i fyra huvudgrenar. ¹¹Den första heter Pishon. Det är den som flyter runt hela landet Havila, där det finns guld. ¹²Guldet i det landet

är gott, och där finns också bdelliumharts och onyxsten. ¹³Den andra floden heter Gihon. Det är den som flyter runt hela landet Kush. ¹⁴Den tredje floden heter Tigris. Det är den som flyter öster om Assur. Den fjärde floden är Eufkrat.

¹⁵HERREN Gud tog mannen och satte honom i Edens lustgård för att odla och bevara den. ¹⁶Och HERREN Gud gav mannen denna befallning: "Du kan äta fritt av alla träd i lustgården, ¹⁷men av trädet med kunskap om gott och ont ska du inte äta, för den dag du äter av det ska du döden dö."

¹⁸HERREN Gud sade: "Det är inte bra att mannen är ensam. Jag ska göra en medhjälpare åt honom, en som är hans like." ¹⁹HERREN Gud hade format alla markens djur och himlens alla fåglar av jord. Han förde fram dem till mannen för att se vad han skulle kalla dem. Så som mannen kallade varje levande varelse, så blev dess namn. ²⁰Och mannen gav namn åt alla boskapsdjur, åt himlens fåglar och markens alla vilda djur. Men åt Adam fanns ingen medhjälpare som var hans like.

²¹Då lät HERREN Gud en tung sömn falla över mannen. När han hade somnat, tog han ut ett av hans revben och fyllde dess plats med kött. ²²Och HERREN Gud byggde en kvinna av revbenet som han tagit från mannen och förde fram henne till honom. ²³Då sade mannen:

"Äntligen! Hon är ben av mina ben och kött av mitt kött. Hon ska heta kvinna, för av man är hon tagen."

²⁴Därför ska en man lämna sin far och sin mor och hålla sig till sin hustru, och de ska bli ett kött. ²⁵Och mannen och hans hustru var båda nakna utan att vara blyga för varandra.

2:1 *hela sin härsکارا* Hebr. *savá* betecknar antingen änglarnas här (jfr t ex Ps 103:21) eller helheten av allt som blev skapat (jfr t ex Ps 33:6).

2:2 *Citeras i Hebr 4:4.*

2:4 *fortsatta historia* Hebr. *toledót*, ett uttryck som anknyter till det föregående (här skapelsen, 1:1-2:3) och redogör för dess fortsättning. Se inledningsnoten för de tio toledót-avsnitten.

2:4 *HERREN* Hebr. *JHVH*, det heliga gudsnamnet (se 2 Mos 3:14f med not).

2:6 *en dimma* Annan översättning (så Septuaginta): "ett källflöde".

2:7 *människan ... jord* På hebreiska *ádám ... adamá*.

2:9 *Livets träd* En symbol för Guds eviga liv (se 3:22, Ords 3:18, 11:30, Upp 2:27, 22:2).

2:10 *Eden* Betyder "ljuvlighet" eller "fruktbarhet". Dess plats är okänd men bör ha legat i trakten kring Mesopotamien.

2:11 *landet Havila* Betyder "sandlandet". Syftar troligen på arabiska halvön (jfr 10:29, 25:18), som är rik på guld, onyx och doftande rökelsekåda (bdellium).

2:13 *Kush* Betycknar normalt Nubien söder om Egypten. Det har föreslagits att ordet här syftar på kassiternas land i bergen mellan Irak och Iran.

2:14 *Tigris* Hebr. *Hiddékel* (jfr Dan 10:4).

2:18 *en som är hans like* Ordagrant: "liksom mittemot honom" (som motsvarar, stämmer).

2:21 *revben* Hebr. *séla* kan också översättas "sida". Det sumeriska ordet för revben (*ti*) kan också översättas "liv" (liksom Eva, jfr not till 3:20).

2:23 *ben av mina ben* Skelettets ben, kroppens innersta och tåligaste del, symboliserar människans kärna och väsen (jfr Ps 32:3, 139:15).

2:23 *kvinna ... man* På hebreiska *ishá ... ish*.

2:24 *Citeras av Jesus i Matt 19:5, Mark 10:7 och av Paulus i 1 Kor 6:16, samt med syftning på Kristus i Ef 5:31.*

2:2 2 Mos 20:11, 31:17, 5 Mos 5:14,
Hebr 4:4.

2:7 1 Kor 15:45, 47.

2:9 1 Mos 3:22, Ords 3:13, 18,
Upp 2:7, 22:2.

2:17 Rom 5:12, 6:23, Jak 1:15.

2:18 Pred 4:8f, 1 Kor 11:8f.

2:22 1 Kor 11:8, 1 Tim 2:13.

2:24 Matt 19:5, Mark 10:7f, Ef 5:31.

2:25 1 Mos 3:7.

Genom en människas fall

Texten säger "frukt" (1 Mos 3:2). Det är inte säkert att det var ett äpple. Dåtidsens äpplen i Mellanöstern var en vild släkting till vår tids odlade äpplen som senare kom från Centralasien.

Hur påverkas vi av syndafallet?

• Syndafallet är den term som används om människans första synd. Eva (1 Tim 2:14) och Adam (Rom 5:12) åt av trädet med kunskap om gott och ont. Deras handling var olydnad mot Guds uttryckliga befallning och därigenom kom synden in i världen (1 Mos 3:1–24).

Summering av fallet	Pelagiansk syn*	Arminiansk syn	Reformatorisk syn
Betonar	Ingen syndig natur, ingen skuld.	En syndig natur, men ingen skuld.	En syndig natur och en skuld inför Gud.
Syndens omfattning	Den fria viljan	Den föregripande nåden	Den allomfattande domen
Adams roll	Människan är i sitt inre inte direkt påverkad av syndafallet. Vi föds alla oskyldiga.	Människan har fått en fallen natur. Men genom Jesu försoning (Rom 5:16) tillräknas oss inte skuld inför Gud.	Människan har fått en fallen natur och har från födseln en läggning att synda. Människan är så fallen i synd att hon av sig själv inte äger förmågan eller viljan att kunna vända sig till Gud. Vi föds till syndare (Ps 51:7, Rom 3:10).
Hur påverkar fallet oss?	Vi påverkas inte direkt. Han är på sin höjd ett dåligt exempel för oss.	Vi får en syndig natur genom fallet men bara våra egna syndiga handlingar ger oss skuld. Var och en erfar sitt eget syndfall.	Vi var alla närvarande i Adam och tillräknas därför Adams synd och står alla i skuld inför Gud (Rom 5:12–17).
			...genom arv Vi får del av fal- lets konsekvenser via våra föräldrar.
			...tillräknas oss Vi får del av fal- lets konsekvenser direkt via Adam.
			Vi är alla syndare i behov av frälsning. Adams fall ger oss en syndig natur som binder vår vilja. Synden gör oss inte till syndare, utan vi syndar därför att vi redan är syndare.

*Semipelagianism: inledande tro är ett fritt val, växande tro är Guds nåd.

De första människorna på jorden

ADAM

Den första människan (1 Mos 3:17), valde att inte lyda Gud (1 Mos 2:17, 3:6). Far till Kain, Abel och Set (1 Mos 4:1–2, 25). Kallas den "första människan" (1 Kor 15:45), representerar mänskligheten, genom honom kom synden in i världen (Rom 5:12). Jesus kallas "den siste Adam" (1 Kor 15:45).

EVA

Den första kvinnan, skapad av Adams revben (1 Mos 2:21–22, 1 Mos 11:8, 1 Tim 2:13). Förleddes att äta av den förbjudna frukten (1 Mos 3:1–5, 2 Kor 11:3, 1 Tim 2:14), gav frukten till Adam att äta (1 Mos 3:6–7). Som en följd uttalas förbannelse också över kvinnan (1 Mos 3:16).

KAIN

Adams och Evas första son (1 Mos 4:1). Brukade jorden (1 Mos 4:2). Hans offer avvisades (1 Mos 4:3–5) därför att det inte frambars i tro (Hebr 11:4). Kain mördade sin bror som hämnd (1 Mos 4:8). Fick ett tecken, men drevs bort från Herrens (1 Mos 4:15–16). Kains väg (1 Joh 3:12, Jud 11) är att drivas av ondska.

ABEL

Adams och Evas andra son. Var herde, hade fårhjordar (1 Mos 4:2). Gud tog emot hans offer (1 Mos 4:4) därför att det frambars i tro. Abel slogs ihjäl av sin bror Kain (1 Mos 4:8). Abels väg (Hebr 11:4) är att leva rättfärdigt och drivas av tro. Visar att tron är grunden för att komma till Gud (Hebr 11:6).

SET

Adams och Evas tredje son (1 Mos 4:25, Luk 3:38). Om honom vet vi inte mycket. Han fick en son som hette Enosh (1 Mos 4:26) och han fick också andra söner och döttrar (1 Mos 5:7). Enligt den apokryfiska boken Jesus Syraks vishet har Set "blivit ärad bland människor" (Syr 49:16).

SÖNER OCH DÖTTRAR

Kain, Abel och Set var inte de enda barn som Adam och Eva fick. Gud gav Adam och Eva uppdraget att "var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden" (1 Mos 1:28). De två fick tillsammans "söner och döttrar" (1 Mos 5:4). Dessa barn blir grunden för människosläktet.

Syndafallet

3 ¹Men ormen var listigare än alla markens djur som HERREN Gud hade gjort. Han sade till kvinnan: "Har Gud verkligen sagt att ni inte får äta av alla träd i lustgården?" ²Kvinnan svarade ormen: "Vi får äta av frukten från träden i lustgården, ³men om frukten på trädet mitt i lustgården har Gud sagt: Ät inte av den och rör inte vid den, för då kommer ni att dö." ⁴Då sade ormen till kvinnan: "Ni ska visst inte dö! ⁵Men Gud vet att den dag ni äter av den kommer era ögon att öppnas, och ni blir som Gud med kunskap om gott och ont."

⁶Och kvinnan såg att trädet var gott att äta av och en fröjd för ögat. Trädet var lockande eftersom det gav förstånd, och hon tog av frukten och åt. Hon gav också till sin man som var med henne, och han åt. ⁷Då öppnades ögonen på dem båda, och de märkte att de var nakna. Och de fäste ihop fikonlöv och gjorde sig höftskynken.

⁸Vid kvällsbrisen hörde de HERREN Gud vandra i lustgården. Och mannen och hans hustru gömde sig för HERREN Guds ansikte bland lustgårdens träd. ⁹Men HERREN Gud kallade på mannen och sade till honom: "Var är du?" ¹⁰Han svarade: "Jag hörde ljudet av dig i lustgården och blev rädd eftersom jag är naken. Därför gömde jag mig." ¹¹Då sade han: "Vem har berättat för dig att du är naken? Har du ätit av trädet som jag förbjöd dig att äta av?" ¹²Mannen svarade: "Kvinnan som du satte vid min sida, hon gav mig av trädet och jag åt." ¹³Då sade HERREN Gud till kvinnan: "Vad är det du har gjort?" Kvinnan svarade: "Ormen förledde mig och jag åt."

Syndafallets följder

¹⁴Då sade HERREN Gud till ormen:

"Eftersom du gjort detta, ska du vara förbannad bland alla boskapsdjur och vilda djur. På din buk ska du gå, och jord ska du äta så länge du lever.

¹⁵Jag ska sätta fiendskap mellan dig och kvinnan och mellan din avkomma och hennes avkomma. Han ska krossa ditt huvud och du ska hugga honom i hälen."

¹⁶Till kvinnan sade han:

"Jag ska göra din möda stor när du blir havande. Med smärta ska du föda dina barn. Till din man ska din åtrå vara, och han ska råda över dig."

¹⁷Till Adam sade han:

"Du lyssnade på din hustru och åt av trädet som jag befälde dig att inte äta av. Därför ska marken vara förbannad för din skull. Med möda ska du livnära dig av den så länge du lever.

¹⁸Törne och tistel ska den bära åt dig, och du ska äta av markens örter.

¹⁹I ditt anletes svett ska du äta ditt bröd tills du vänder åter till jorden, för av den är du tagen. Jord är du, och jord ska du åter bli."

²⁰Mannen gav sin hustru namnet Eva, för hon blev mor till allt levande. ²¹Och HERREN Gud gjorde kläder av skinn åt Adam och hans hustru och klädde dem.

²²HERREN Gud sade: "Se, människan har blivit som en av oss med kunskap om gott och ont. Nu får hon inte räkna ut handen och ta även av livets träd och så äta och leva för evigt." ²³Och HERREN Gud skickade bort dem från Edens lustgård för att bruka jorden som de tagits från. ²⁴Han drev ut människan, och öster om Edens lustgård satte han keruberna och det flammande svärdets lågor för att bevaka vägen till livets träd.

Kain och Abel

4

¹Mannen låg med sin hustru Eva, och hon blev havande och födde Kain. Då sade hon: "Jag har fått en man från HERREN."

3:1 *alla* Annan översättning: "något".

3:7 *fikonlöv* Påminner om lönnlöv och är det största lövet i Mellanöstern.

3:10 *ljudet av dig* Annan översättning: "din röst".

3:15 Profetia om Kristus, "född av kvinna" (Gal 4:4, Upp 12:5), och hans seger över ormen, alltså djävulen (Upp 12:9). Jfr Hebr 2:14, Kol 2:15.

3:20 *Eva ... levande* Namnet Eva (på hebreiska *Chavá*) är bildat av *chaj*, "levande".

3:24 *keruberna* Bevingade änglavyesen med egenskaper från människa, lejon, tjur och örn (Hes kap 1, 10, Upp 4:6f).

4:1 *låg med* Ordagrant: "kände" (hebreiskt uttryck för sexuell gemenskap, även i 4:17, etc).

4:1 *Kain ... fått* Namnet Kain liknar hebr. *kan'ti*, "fått/förvärvat". Han nämns i 1 Joh 3:12 och Jud vers 11 som ett avskräckande exempel.

4:1 *från HERREN* Annan översättning: "med HERRENS hjälp", eller "nämligen HERRENS man", dvs den som utlovades i 3:15.

4:1 *Abel* Betyder "vindpust, förgänglighet" (jfr Pred 1:2). Som oskyldigt dödad framhålls han i Hebreerbrevet som en förebild till Kristus (Hebr 12:24).

3:1 Joh 8:44, 2 Kor 11:3, Upp 12:9.

3:3 1 Mos 2:16f.

3:4 Joh 8:44, 2 Kor 11:3.

3:6 2 Kor 11:3, Rom 5:12, 1 Tim 2:14, Jak 1:14f, 1 Joh 2:16.

3:7 1 Mos 2:25.

3:13 2 Kor 11:3.

3:15 Rom 16:20, Hebr 2:14f, 1 Joh 3:8.

3:16 1 Kor 11:3, Ef 5:22f, 1 Tim 2:11f, 1 Petr 3:1f.

3:17 Rom 8:20.

3:19 Ps 90:3, 104:29, Pred 12:7, 2 Tess 3:10.

3:24 Jer 46:10, Hes 1:4f, 10:1f.

²Hon födde en son till, Abel, Kains bror. Abel blev herde och Kain blev jordbrukare.

³Efter en tid hände sig att Kain bar fram en offergåva åt HERREN av markens gröda. ⁴Även Abel bar fram sin gåva av det förstfödda i sin hjord, av djurens fett. Och HERREN såg till Abel och hans offer, ⁵men till Kain och hans offer såg han inte.

Då blev Kain mycket vred och hans blick blev mörk. ⁶Och HERREN sade till Kain: "Varför är du vred och varför är din blick så mörk? ⁷Är det inte så att om du gör det som är gott, ser du frimodigt upp, men om du inte gör det som är gott, då lurar synden vid dörren. Den har begär till dig, men du ska råda över den."

⁸Kain talade med sin bror Abel, och medan de var ute på marken överföll Kain sin bror och dödade honom. ⁹Och HERREN sade till Kain: "Var är din bror Abel?" Han svarade: "Jag vet inte. Ska jag hålla reda på min bror?" ¹⁰Då sade han: "Vad har du gjort? Hör, din brors blod ropar till mig från marken! ¹¹Nu är du förbannad mer än den jord som har öppnat sin mun för att ta emot din brors blod av din hand. ¹²När du brukar jorden ska den inte längre ge dig sin gröda. Kringflackande och hemlös ska du vara på jorden."

¹³Kain sade då till HERREN: "Mitt brott är för stort för att förlätas. ¹⁴Se, i dag driver du mig bort från åkerjorden, och jag är dold för ditt ansikte. Rotlös och hemlös blir jag på jorden, och vem som helst som möter mig kan döda mig." ¹⁵Men HERREN sade till honom: "Kain ska bli hämnad sju gånger om, vem som än dödar honom." Och HERREN satte ett tecken på Kain så att ingen som mötte honom skulle döda honom.

¹⁶Så gick Kain bort från HERRENS ansikte och bosatte sig i landet Nod, öster om Eden.

Kains släktavla

¹⁷Kain låg med sin hustru, och hon blev havande och födde Henok. Och Kain byggde en stad och kallade den Henok efter sin son.

¹⁸Ät Henok föddes Irad, och Irad blev far till Mehujael. Mehujael blev far till Metushael, och Metushael blev far till Lemek.

¹⁹Lemek tog sig två hustrur, den ena hette Ada och den andra Silla. ²⁰Ada födde Jabal. Han blev stamfar till dem som bor i tält och är boskapsskötare.

²¹Hans bror hette Jubal. Han blev stamfar till alla dem som spelar harpa och flöjt.

²²Silla födde också en son, Tubal-Kain. Han var smed och gjorde alla slags redskap av koppar och järn. Tubal-Kains syster hette Naama.

²³Lemek sade till sina hustrur:

"Ada och Silla, hör på mig!

Ni Lemeks hustrur, lyssna till mina ord:

Jag dödar en man för ett sår

och en ung man för ett blåmärke.

²⁴Om Kain blir hämnad sju gånger, blir Lemek det sjuttiosju gånger."

Set

²⁵Adam låg återigen med sin hustru, och hon födde en son som hon gav namnet Set. Hon sade: "Gud har gett mig en annan avkomling i stället för Abel, eftersom Kain dödade honom."

²⁶Också Set fick en son och han gav honom namnet Enosh. Vid den tiden började man åkalla HERRENS namn.

II. ADAMS FORTSATTI HISTORIA 5:1-6:8

5

¹Detta är boken om Adams fortsatta historia. När Gud skapade människor gjorde han dem lika Gud. ²Till man och kvinna skapade han dem. Han välsignade dem och gav dem namnet mänska den dag de skapades.

³När Adam var 130 år fick han en son som var lik honom, hans avbild. Han gav honom namnet Set. ⁴Sedan Adam fått Set, levde han 800 år och fick söner och döttrar. ⁵Adams hela ålder – den tid han levde – blev 930 år. Därefter dog han.

⁶När Set var 105 år blev han far till Enosh. ⁷Sedan Set hade fått Enosh levde han 807 år och fick söner och döttrar. ⁸Sets hela ålder blev alltså 912 år. Därefter dog han.

4:4 såg till Abel och hans offer Hebr 11:4 förklarar: "Genom tron bar Abel fram ett bättre offer än Kain", alltså ett offerlamm som förebild till Kristus (jfr 3:21, 22:7, 2 Mos 12:21f, Jes 53:7, Joh 1:29).

4:8 talade med sin bror Abel Många handskrifter och antika översättningar tillägger: "Låt oss gå ut på marken."

4:13 förlätas Annan översättning: "bäras".

4:15 satte ett tecken Jfr liknande skyddstecken i Hes 9:4, Upp 7:3.

4:16 Nod Betyder "hemlös" (jfr vers 14).

4:21 flöjt Benflöjten är det tidigaste instrument som påträffats arkeologiskt.

4:22 Tubal-Kain Namnet Tubal (10:2) förknippas med Taurusbergen i östra nuvarande Turkiet. Där har metallföremål påträffats redan från stenålderstid, då det förekom kallsmide av ren koppar och meteoritjärn.

4:25 Set ... gett Namnet Set betyder "ge/sätta/ersätta".

5:5 den tid han levde Den första människan (2:7) hade en skenbar ålder redan sin första dag.

4:4 Hebr 11:4.

4:10 1 Mos 9:5f, Hebr 12:24.

5:1 1 Mos 1:27, 1 Krön 1:1f,

4:7 Rom 6:12.

4:14 Job 15:20f.

Luk 3:36f.

4:8 Matt 23:35, 1 Joh 3:12, Jud v 11.

⁹När Enosh var 90 år blev han far till Kenan. ¹⁰Sedan Enosh hade fått Kenan levde han 815 år och fick söner och döttrar. ¹¹Enoshs hela ålder blev alltså 905 år. Därefter dog han.

¹²När Kenan var 70 år blev han far till Mahalalel. ¹³Sedan Kenan hade fått Mahalalel levde han 840 år och fick söner och döttrar. ¹⁴Kenans hela ålder blev alltså 910 år. Därefter dog han.

¹⁵När Mahalalel var 65 år blev han far till Jered. ¹⁶Sedan Mahalalel hade fått Jered levde han 830 år och fick söner och döttrar. ¹⁷Mahalalels hela ålder blev alltså 895 år. Därefter dog han.

¹⁸När Jered var 162 år blev han far till Henok. ¹⁹Sedan Jered hade fått Henok levde han 800 år och fick söner och döttrar. ²⁰Jereds hela ålder blev alltså 962 år. Därefter dog han.

²¹När Henok var 65 år blev han far till Metushela. ²²Och sedan Henok hade fått Metushela vandrade han med Gud i 300 år och fick söner och döttrar. ²³Henoks hela ålder blev alltså 365 år. ²⁴Sedan Henok så hade vandrat med Gud fann man honom inte mer, för Gud hade hämtat honom.

²⁵När Metushela var 187 år blev han far till Lemek. ²⁶Sedan Metushela hade fått Lemek levde han 782 år och fick söner och döttrar. ²⁷Metushelas hela ålder blev alltså 969 år. Därefter dog han.

²⁸När Lemek var 182 år fick han en son. ²⁹Han gav honom namnet Noa, för han sade: "Han ska trösta oss under vårt arbete och våra händers möda, när vi brukar jorden som HERREN har förbannat." ³⁰Sedan Lemek hade fått Noa levde han 595 år och fick söner och döttrar. ³¹Lemeks hela ålder blev alltså 777 år. Därefter dog han.

³²När Noa var 500 år blev han far till Sem, Ham och Jafet.

Människornas ondska växer

6 ¹När människorna började föröka sig på jorden och döttrar föddes åt dem, ²såg Guds söner att människornas döttrar var vackra, och

de tog till hustrur alla de ville ha. ³Då sade HERREN: "Min Ande ska inte bli kvar i människorna för alltid på grund av deras förvillelse. De är kött och deras tid ska vara hundraåttio år."

⁴Vid denna tid, då Guds söner gick in till människornas döttrar och dessa födde barn åt dem, och även senare, levde våldsvärken på jorden. Detta var forntidens väldiga män som var så ryktbara.

⁵Och HERREN såg att människornas ondska var stor på jorden och att deras hjärtans alla tankar och avsikter ständigt var alltigenom onda. ⁶Då sörjde HERREN att han hade gjort människorna på jorden, och han var bedrövad i sitt hjärta. ⁷HERREN sade: "Människorna som jag har skapat ska jag utplåna från jordens yta – både människor och fyrfotadjur, kräldjur och himlens fåglar. Jag sörjer att jag har gjort dem."

⁸Men Noa hade funnit nåd inför HERRENS ögon.

III. NOAS FORTSATT HISTORIA 6:9-9:29

⁹Detta är Noas fortsatta historia. Noa var en rättfärdig man och fullkomlig bland sina samtida. Han vandrade med Gud. ¹⁰Och Noa blev far till tre söner, Sem, Ham och Jafet.

¹¹Men jorden blev mer och mer fördärvad inför Gud och full av våld. ¹²Gud såg på jorden, och se, den var fördärvad, eftersom alla människor levde i fördärv på jorden.

Floden förutsägs och arken byggs

¹³Då sade Gud till Noa: "Jag har bestämt mig för att göra slut på allt levande, för jorden är full av våld på grund av dem. Se, jag ska förgöra dem tillsammans med jorden. ¹⁴Gör dig en ark av gopherträ, inred den med kamrar och bestryk den med jordbeck både på insidan och utsidan. ¹⁵Så ska du göra arken: Den ska vara trehundra alnar lång, femtio alnar bred och trettio alnar hög. ¹⁶Högst upp ska du göra en öppning för

5:21 *Henok* Betyder "invid". En profetia av Henok återges i Judas brev vers 14. Se även Hebr 11:5.

5:25 *Metushela* Kan översättas "hans död sänder". Året han dog kom floden (jfr 7:6).

5:29 *Noa ... trösta* Hebr. *nûach* betyder "vila", *nûchâm* betyder "tröstad".

5:32 *Sem, Ham och Jafet* Betyder "namn", "varm" och "utvidga" (jfr 9:27).

6:3 *bli kvar i* Annan översättning: "kämpa med".

6:3 *på grund av deras förvillelse. De är kött* Andra handskrifter (Septuaginta): "eftersom de är kött".

6:3 *hundraåttio år* Antingen tiden fram till floden, eller den framtida människans livslängd. En vishetstext från syriska Emar (1200-tal f Kr) talar om 120 år som människolivets övre gräns.

6:4 *Guds söner* Uttrycket används om änglar (Job 1:6, 38:7, Ps 89:7) men även om människor som är trogna Herren (5 Mos 14:1, Matt 5:9, Luk 20:36, Rom 8:14f).

6:4 *våldsvärken* Hebr. *nephilîn*, ordagrant: "de fallna". Septuaginta: "jättarna" (jfr 4 Mos 13:34).

6:12 *alla människor* Ordagrant: "allt kött" (även i 6:13, 17, 7:21, 9:11, 15, 17).

6:14 *ark* Hebr. *tevá* betyder "låda" eller "kista" (jfr förbundsarken, 2 Mos 25:10f).

6:14 *gopherträ* Okänt träslag. Normalt byggdes skepp av barrträ som cypress eller ceder (Hes 27:5).

6:14 *jordbeck* Hebr. *kófer* kan också översättas "försoning" (jfr 3 Mos 16:34, Job 33:24).

6:15 *trehundra ... femtio ... trettio alnar* Närmare 150 x 25 x 15 meter. Moderna lastfartyg byggs efter liknande proportioner.

5:24 Hebr 11:5, Jud v 14.

6:4 4 Mos 13:34.

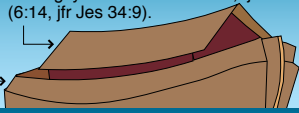
6:5 1 Mos 8:21, Matt 15:19, Tit 3:3.

6:9 Hebr 11:7, 2 Petr 2:5.

Noas 377 dagar i arken

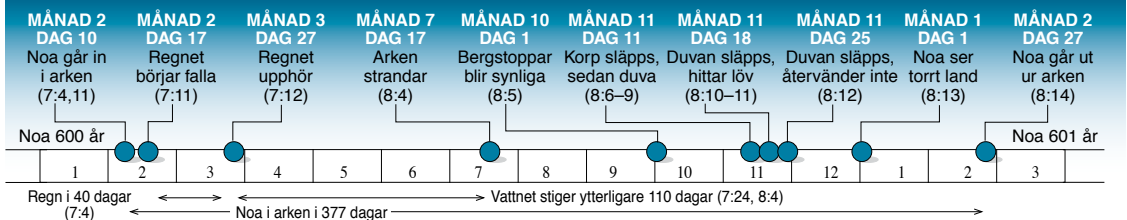
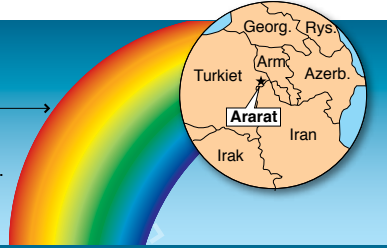
Gofeträ
(6:14)
är ett för
oss okänt
träslag.

Jordbeck
En trögflytande form av asfalt, tjära
(6:14, jfr Jes 34:9).

Regnbågen

- "Min båge sätter jag i skyn, ...tecknet på förbundet mellan mig och jorden" (9:13).
- Regnbågen kan ha funnits tidigare men nu fäster Gud en särskild betydelse till den.

De som gick in i arken

• **Syndafloden** är den term som beskriver den flod Gud sände som en dom över världen för människans synd (1 Mos 6:13-8:22).

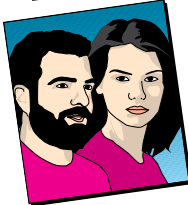
NOA OCH HANS Hustru

Byggs arken på Guds befallning (1 Mos 6:14-22). Far till Sem, Ham och Jafet (5:32). Gud ingick ett förbund med honom (9:9). Framhålls av Hesekiel (14:14) som rättfärdig. Vandra med Gud (Hebr 11:7). Uttrycket "Noas dagar" (Matt 24:37, jfr 1 Pet 3:20, 2 Pet 2:5) syftar på en tid av synd. Hustrun namnges inte (7:13, 8:18).

JAFET OCH HANS Hustru

Jafet var en av Noas söner (5:32). Fick sju söner: Gomer, Magog, Madaj, Javan, Tubal, Meshek och Tiras (10:2). Gick in i arken tillsammans med sin hustru. Hon namnges inte (7:13). När Noa blottade sig täckte Jafet och Sem sin far med en mantel (9:23). Ättlingar bosatte sig i huvudsak i Europa (10:2-5).

SEM OCH HANS Hustru

Sem var en av Noas söner (5:32). Fick fem söner: Elam, Assur, Arpakshad, Lud och Aram (10:22). Gick in i arken tillsammans med sin hustru. Hon namnges inte (7:13). När Noa blottade sig täckte Sam och Jafet sin far med en mantel (9:23). Ättlingar bosatte sig i huvudsak i Mesopotamien och Arabien (10:21-31).

RENA DJUR – SJU PAR

Trots att lagarna om rena och orena djur inte ges förrän 3 Mos 11:1-47 antar vi att det förmedlats tidigare direkt från Gud. Djuren gick in i arken. Av alla rena fyrfotdjur kom sju par (7:2) och av himlens fåglar sju par (7:3). Med rena djur avsågs bland annat oxar, får, getter, hjortar, gasseller och dovhjortar.

HAM OCH HANS Hustru

Ham var en av Noas söner (5:32). Fick fyra söner: Kush, Misrajim, Put och Kanaan (10:6). Gick in i arken tillsammans med sin hustru. Hon namnges inte (7:13). När Noa blottade sig berättade Ham för sina bröder (9:22). Ättlingar bosatte sig i huvudsak i Egypten och Nordafrika (10:6-20).

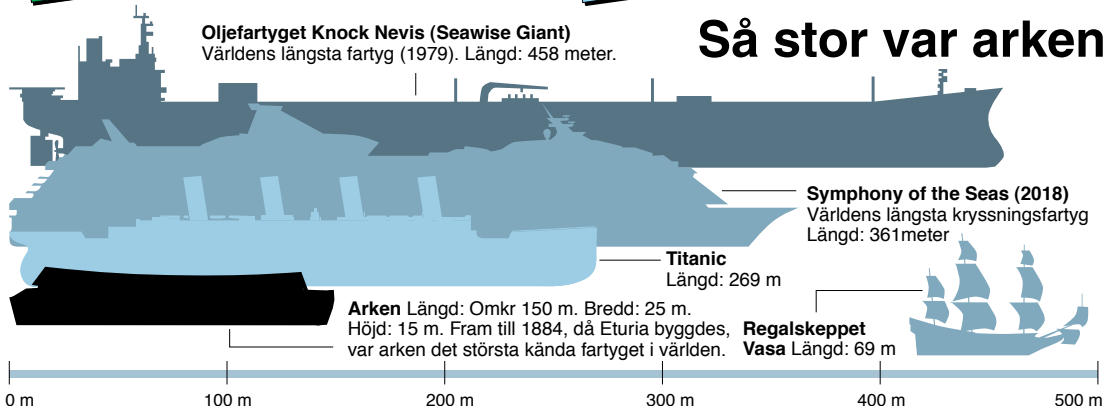

ORENA DJUR – ETT PAR

Dessutom kom ett par av de djur som ansågs orena (7:2). Till dessa räknades bland annat kamelen, haren, klippgrävlingen och grisen (3 Mos 11:4-8). Likaså ansågs allt som krälar på marken vara orent (7:8-9) liksom olika slags smådjur som ödlor, vesslor och krokodiler (jfr 3 Mos 11:29-31).

Oljefartyget Knock Nevis (Seawise Giant)
Världens längsta fartyg (1979). Längd: 458 meter.

Så stor var arken

”

Över hans huvud hade man satt upp anklagelsen mot honom. Där stod skrivet: "Detta är Jesus, judarnas kung" (27:37).

MATTEUS- EVANGELIET

ÖVERSIKT AV MATTEUS

Tullindrivaren Matteus berättar om Jesu liv och undervisning. Boken är i stora stycken arrangerad tematiskt. Matteus tycks ha en judisk läsekrets i åtanke då han refererar till GT och försöker visa hur Jesus uppfyller beskrivningen av den väntade Messias.

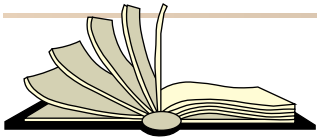
Centralt	1:1				Kungen träder fram		12:50		13:1		Kungen förkastas				28:20							
Indelning	1:1		8:1	8:2	11:1		11:2		13:53		13:54		19:1		19:2		26:1		26:2		28:20	
	Kungen presenterar sig			Kungen träder fram			Kungen möter motstånd				Kungen drar sig undan				Kungens väg mot korset				Kungens offer och triumf			
Ämnen	Bergs-predikan		Utsändnings-talet				Liknelse-talet		Församlings-talet		Talet på Olivberget		Missions-befallningen									
	Framträder offentligt		Sänder ut lärjungarna				Förkastas av judarna		Undervisar lärjungarna		Vägen mot korset		Riktat sig till världen									
	Messias – riktar sig främst till folket						Mentorn – riktar sig främst till lärjungarna		Medlaren – inriktat sig främst mot korset													
Geografi	Betlehem, Nasaret		Främst i norr (Galileen)						Främst i söder (Judeen)		Jerusalem											
Tidsperiod	6/7 fKr–30 eKr		30–33 eKr										33 eKr									

ORD UR MATTEUS

³³ Nej, sök först Guds rike och hans rättfärdighet, så ska ni få allt det andra också.
³⁴ Bekymra er alltså inte för morgondagen, för morgondagen bär sitt eget bekymmer. Var dag har nog av sin egen plåga.
Matt 6:33–34

HELA BOKEN MED 25 ORD

Jesus kommer som den utlovade Messias men de judiska ledarna förstär inget. De lärjungar som fattar, sviker när det drar ihop sig. Bergspredikan – en klassiker.

ATT TITTA EFTER
NÄR DU LÄSER

- Tema:** Jesus, kungen

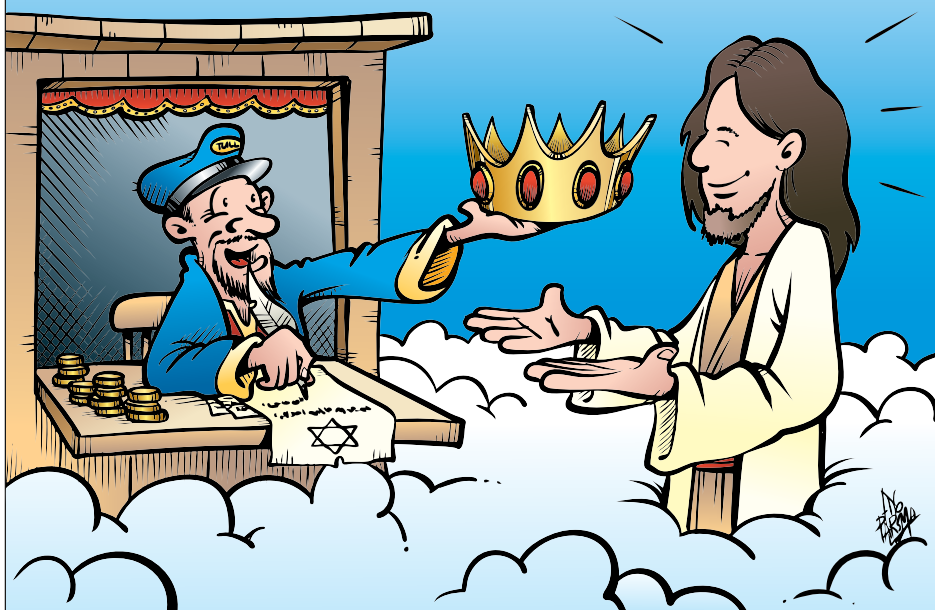
 - Allt som talar om Jesus som Messias, kungen.
 - Citat ur och anspelningar på GT (över 100), notera uppfyllelse av profetior.
 - Himmelryket (31 gånger).
 - Himlen, himmelsk Far.
- Avsnitt av förkunnelse.
 - Notera "När Jesus hade avslutat..." (5 gånger).
 - Alla olika sifferuppgifter.
 - Änglar, även drömmar.
 - Församlingen (se första gången ordet nämns).
 - Omsorg om hedningar.
- Kända texter och sammanhang:**

 - **Matt 2** De vise männen
 - **Matt 5–7** Bergspredikan
 - **Matt 6:9–13** Fader vår
 - **Matt 6:33** Sök Guds rike
 - **Matt 13** Liknelsetalet
 - **Matt 24–25** Framtidalet

BASFAKTA

- **Antal kapitel:** 28
- **Litterär stil:** Evangelium/historia
- **Nyckelord:** Jesus, kungen
- **Personer:** Matteus, Jesus, Josef och Maria, Johannes Döparen, lärjungarna, Pilatus, Maria Magdalena
- **Geografi:** Betlehem, Jerusalem, Kapernaum, Galileen och Judeen
- **Centralt budskap:**
 - Visar att Jesus är judarnas utlovade messianska kung.
 - Visar att evangeliet också ska gå ut till icke-judiska hedningar.

Så ska bilden förstås: Tullaren lyfter fram Jesus som den väntade kungen. Kungens förkunnelse handlar om himmelriket. Han riktar sig främst till en judisk läsekrets.

Hela boken på 60 sekunder

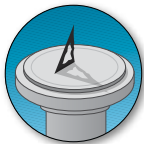
NÅGRA ORD OM FÖRFATTAREN

Formellt är boken anonym. Men det finns ett starkt stöd hos tidiga kyrkofäder för att Matteus är författaren (Irenaeus, Papias, Eusebius mfl). Det finns inga förslag på någon annan författare än Matteus. Matteus (även kallad Levi, Mark 2:14) var en av Jesu lärjungar (10:3). Jesus kallade honom vid tullhuset i Kapernaum. Han lämnade sin position (Luk 5:28) och följde Jesus (9:9).

NÅGRA ORD OM MOTTAGARNA

Matteus tros skriva till en judisk-kristen läsekrets. Han citerar ofta GT:s profetior för att visa att Jesus är Guds utlovade Messias. En tänkbar adressat är församlingen i Antiokia i Syrien. Där fanns många grekisktalande kristna judar som var engagerade i missionsarbetet. Det första kända citatet ur boken görs av Ignatius från Antiokia i tre brev från omkring 107 eKr.

NÅGRA ORD OM DATERINGEN

- Enligt traditionen var Matteus den förste att skriva ner Jesu undervisning. Evangeliet kan ha haft en hebreisk förlaga, kanske med endast Jesu ord.
- Den grekiska versionen som vi har är troligen skriven någon gång mellan 55 och 68 eKr.
- Berättelsen omfattar tiden från Jesu födelse omkring 6 fKr till hans död och uppståndelse 33 eKr.

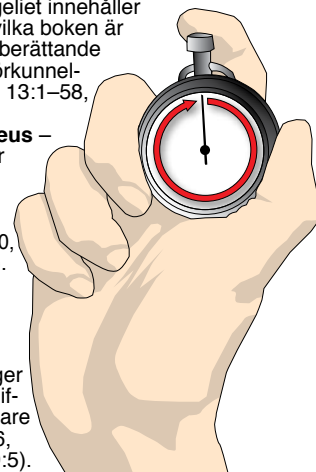

NÅGRA ORD OM VIKTIGA TEMAN

- **Jesus, kungen** – Jesus framställs som kungen, den kommande Messias (18:23, 21:5, 22:2, 25:34, 40, 27:11, 29, 37,42). Kallas upprepade gånger även "Davids Son" (tex 12:23, 15:22, 20:30, 21:15, 22:46).
- **Himmelriket** – Används bara hos Matteus. Uttrycket finns 31 gånger. En parallell till Guds rike i andra evangelier (tex 3:2, 4:17, 5:3,10, 10:7, 25:1), kanske för att det är känsligt för judar att uttala Guds namn.
- **Predikningar** – Evangeliet innehåller fem predikningar kring vilka boken är strukturerad. Se hur de berättande texterna leder fram till förkunnelser (5:1–7:28, 10:1–42, 13:1–58, 18:1–35, 24:1–25:46).
- **Texter unika för Matteus** – Några texter är unika för evangeliet, bland annat texten om de vise männen (tex 1:20–24, 2:1–12, 2:13–15, 2:16–18, 27:3–10, 27:19, 27:52, 28:19–20).

ATT NOTERA I MARGINALEN

Tullindrivaren Matteus ger oss 170 olika sifferuppgifter, mer än någon författare i NT (tex Matt 1:17, 2:16, 4:2, 18, 21, 5:41 och 10:5).

Matteusevangeliet

Jesu släkttavla

1 ¹Detta är berättelsen om Jesus Kristus, Davids son, Abrahams son.

²Abraham blev far till Isak, Isak till Jakob, och Jakob till Juda och hans bröder. ³Juda blev far till Peres och Sera genom Tamar, Peres till Hesron, Hesron till Ram, ⁴Ram till Amminadab, Amminadab till Nahshon, Nahshon till Salmon. ⁵Salmon blev far till Boas genom Rahab, Boas till Obed genom Rut, Obed till Ishai, ⁶och Ishai till kung David.

David blev far till Salomo genom Urias hustru. ⁷Salomo blev far till Rehabeam, Rehabeam till Abia, Abia till Asa, ⁸Asa till Joshafat, Joshafat till Joram, Joram till Ussia, ⁹Ussia till Jotam, Jotam till Ahas, Ahas till Hiskia, ¹⁰Hiskia till Manasse, Manasse till Amon, Amon till Josia, ¹¹och Josia till Jekonja och hans bröder vid den tid då folket fördes bort till Babylon.

¹²Efter bortförandet till Babylon blev Jekonja far till Shealtiel, Shealtiel till Serubbabel, ¹³Serubbabel till Abihud, Abihud till Eljakim, Eljakim till Asur, ¹⁴Asur till Sadok, Sadok till Jakim, Jakim till Elihud, ¹⁵Elihud till Eleasar, Eleasar till Mattan, Mattan till Jakob, ¹⁶och Jakob till Josef, Marias man. Av henne föddes Jesus, som kallas Kristus.

¹⁷Alltså blir det tillsammans fjorton släktled från Abraham till David, fjorton led från David till fångenskapen i Babylon och fjorton led från fångenskapen i Babylon till Kristus.

Jesu födelse

¹⁸Med Jesu Kristi födelse gick det till så: hans mor Maria var trolovad med Josef, men innan de hade varit tillsammans visade det sig att hon var havande genom den helige Ande. ¹⁹Hennes man Josef var rättfärdig och ville inte dra skam över henne, och därför beslöt han att skilja sig från henne i hemlighet.

²⁰Men när han funderade över detta, då visade sig en Herrens ängel för honom i en dröm och sade: "Josef, Davids son! Var inte rädd för att ta till dig Maria som din hustru, för barnet i henne har blivit till genom den helige Ande. ²¹Hon ska föda en son, och du ska ge honom namnet Jesus, för han ska frälsa sitt folk från deras synder."

²²Allt detta hände för att det som Herren hade sagt genom profeten skulle uppfyllas: ²³*Se, jungfrun ska bli havande och föda en son, och man ska ge honom namnet Immanuel.* Det betyder: Gud med oss.

²⁴När Josef vaknade upp ur sömnen, gjorde han som Herrens ängel hade befallt och tog sin hustru till sig. ²⁵Men han rörde henne inte förrän hon hade fött en son. Och han gav honom namnet Jesus.

De vise männen

2 ¹När Jesus var född i Betlehem i Judeen på kung Herodes tid, då kom vise män från Östern till Jerusalem ²och frågade: "Var är judarnas nyfödde kung? Vi har sett hans stjärna gå upp och har kommit för att tillbe honom."

³När kung Herodes fick höra det blev han förskräckt, och hela Jerusalem med honom. ⁴Och han

1:1 berättelsen Grek. *bíblōs genéseos*, en term hämtad från Första Mosebok (jfr 1 Mos 2:4, 5:1 med not). Uttrycket, som kan översättas med "släktledningshistoria", står som överskrift både till släkttavlan och till själva evangeliet.

1:1 Kristus Grekiska för "den Smorde" (hebr. "Messias"), Guds utlovade frälsare, kung och profet.

1:1 Davids son, Abrahams son Jesus uppfyllde både profeterna om en fredskung som Salomo (2 Sam 7:12f, Ps 72, Jes 9:6f) och om ett oskyldigt offerlamm som Isak (1 Mos 22, Jes 53).

1:17 fjorton släktled Matteus har förkortat släkttavlan genom att hoppa över tre ogudaktiga kungar efter Joram – Ahasja, Joas och Amasja (vers 8, jfr 1 Krön 3:11-12) – samt Josias son Jojakim (vers 11, jfr 1 Krön 3:15-16). Symmetrin med fjorton släktled rimmar nämligen med det hebreiska talvärdet för "David" (jfr not till 1:1). Det var inte ovanligt att släkttavlor förkortades (jfr t ex Esra 7:1-5), eftersom ordet "far" också kan användas om en förfader (jfr Matt 3:9).

1:18 trolovad En juridiskt bindande överlåtelse i väntan på bröllop. Trolovning ingicks normalt i tonåren, och redan vid detta stadium kunde otrohet bestraffas med döden (5 Mos 22:23f).

1:19 ville inte dra skam över henne Genom att anklaga henne offentligt för otrohet.

1:21 Jesus Hebr. *Jeshúa* (kortform av *Jehoshúa* = Josua), som betyder "Herrens frälsning".

1:23 Jes 7:14.

2:1 kung Herodes tid Herodes den store var kung över Judeen 37-4 f Kr. Han var en grym och misstänksam härskare som hade avrättat många för att bevara sin maktposition, även hustrun Mariamne och flera söner. Troligen föddes Jesus ca 5 f Kr (vår tideräkningens början utgår från en inexact beräkning från 500-talet e Kr).

2:1 vise män Grek. *mágoi* syftade ursprungligen på präster i persiska Medien dit israelitiska stammar en gång hade förvisats (2 Kung 17:6). Magerna var berömda dröm- och stjärntydare och ordet kom därför att användas även om babyloniska stjärntydare (Dan 2:2). Messiasprofetian om stjärnan från Jakob (4 Mos 24:17) kan ha tilldragit sig deras intresse.

1:1 Luk 3:23f.

1:2 1 Mos 21:2f, 25:24f, 29:35.

1:3 1 Mos 38:27f, Rut 4:18f, 1 Krön 2:4f.

1:6 1 Sam 17:12, 2 Sam 12:24.

1:7 1 Kung 11:43, 14:31, 15:8, 1 Krön 3:10f.

1:8 1 Kung 15:24, 2 Kung 8:16, 24.

1:9 2 Kung 15:7, 38, 16:20.

1:10 2 Kung 20:21, 21:18, 24.

1:11 1 Krön 3:15f.

1:12 1 Krön 3:17, 19.

1:16 Matt 27:17, 22.

1:18 Luk 1:26f.

1:21 Ps 130:8, Luk 1:31, 2:21,

Apg 4:12, 10:43.

1:23 Jes 8:8, 10.

1:25 Luk 2:21.

2:1 Luk 2:1f.

2:2 4 Mos 24:17.

Jesus och hans jordiska familj

Det finns ingen tydlig släkttavla över Jesu familj. Vi får från olika sammanhang försöka lägga pussel. Det finns även uppgifter hos tidiga apostoliska fäder. Hur tillförlitliga dessa uppgifter är kan diskuteras. Så här skulle Jesu familj kunna se ut.

1 Joh 19:25 talar om "Marias syster". Men texten är tveksam. Antingen talar den om tre eller om fyra kvinnor. (1) Talar den om tre är Maria, Klopas hustru (se längst till höger) syster i betydelsen svägerska till Maria, Jesu mor. (2) Men talar den om fyra kvinnor är det någon annan. Antingen en icke namngiven kvinna, men mer troligt Salome, Sebedeus söners mor (jfr Matt 27:56, Mark 15:40) som kan åsyftas. Se även Matt 10:2.

2 Olika fäder till Josef hos Matteus och Lukas? En förklaring är att Lukas beskriver Marias släktavla, och att Eli därför ska uppfattas som Marias far.

NOTERA: Elisabet och Johannes Döparen är också släkt med Jesus (Luk 1:36) men vi vet inte hur.

Eli (Luk 3:23)

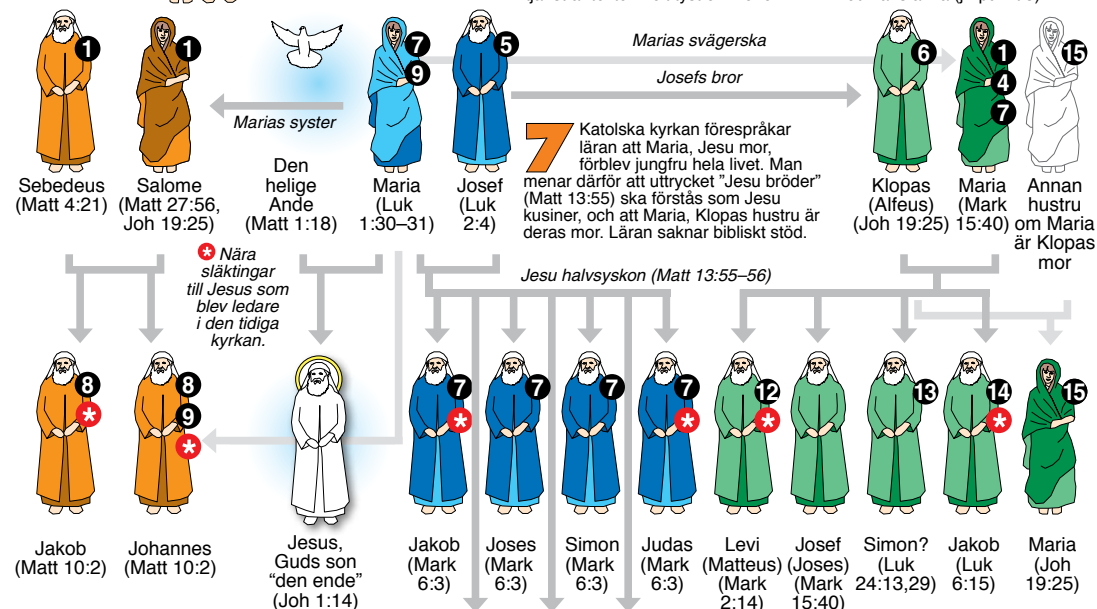
Jakob (Matt 1:16)

3 En annan förklaring är att Josefs mor var gift tidigare och att hennes förste man (Eli, Luk 3:23) skulle ha dött barnlös. Halvbrodern Jakob (Matt 1:16) gifter sig då med henne (Jfr 5 Mos 25:5-6) och får barn med henne. Jakob är därmed Josefs far, men Josef räknas ändå som Elis son.

5 Enligt traditionen dog Josef tidigt. Han var med i Jerusalem när Jesus var tolv år (Luk 2:41). Några menar att han fortfarande levde när Jesus trädde fram offentligt (jfr Joh 6:42). Men under Jesu offentliga tjänst är texten helt tyst om honom.

4 Kring Maria, som kallas Klopas hustru, ges minst två förslag. (1) Baserat på tolkningen med tre kvinnor i Joh 19:25 ser man henne som syster till Maria, Jesu mor. Men två systers med samma namn är mindre troligt. (2) Andra menar istället att Klopas skulle vara bror till Josef (tex Eusebius). Det skulle göra Maria till svägerska till Maria, Jesu mor.

6 Om Jakob den yngre är aposteln Jakob finns två teorier: (1) Antingen är Alfeus (Matt 10:3) ett annat namn på Klopas eller (2) har Alfeus dött och sedan har Klopas gift sig med hans änka (jfr punkt 3).

8 Om Salome är Marias syster (Joh 19:25) innebär det att de båda apostlarna Jakob och Johannes var Jesu kusiner.

9 Hängande på korset förklarar Jesus för Maria, sin mor, och Johannes att de efter hans död ska ta hand om varandra (Joh 19:26-27). Det ledde till att Johannes från den stunden tog hem Maria till sig. Det finns naturligtvis inget formellt släktskap i ett sådant arrangemang, men det kommer mycket nära vad vi i dag skulle kalla en adoption.

10 Nära släktingar till Jesus som blev ledare i den tidiga kyrkan.

11 Jesu halvsyskon (Matt 13:55-56)

Maria Salome "alla hans systrar"? (Matt 13:56)

12 Om Klopas är samma person som Alfeus (se 6) så talar NT möjligen också om en tredje broder, Levi (Matteus). Han kallas Alfeus son (Mark 2:14).

13 Utombibliska källor (tex Origenes och Eusebius) säger att en av dem som gick på vägen till Emmaus var en son till Kleopas/Klopas som hette Simon.

14 Jakob kallas "den yngre". Tydligt känd i relation till andra med samma namn. Han var inte Jesu halvbror och inte heller Jakob, Sebedeus son. Troligt är att han är aposteln Jakob, Alfeus son (Apg 1:13). Är Klopas Josefs bror är också denna apostel Jesu kusin.

15 Texten (Joh 19:25) säger bokstavligen "Klopas Maria". Tolkas ofta som hustru, men skulle även kunna syfta Klopas på dotter.

Tre syner om Marias söner:

- 1. Helvidius syn:** Menar att Jesu bröder var söner till Josef och Maria, och att de föddes efter Jesus. Jesus var äldst och de var hans halvbröder. Vanlig syn bland protestanter.
- 2. Epifanius syn:** Traditionell syn i de ortodoxa kyrkorna. Menar att bröderna var söner till Josefs första hustru, som dött före hans äktenskap med Maria. Bröderna var alltså äldre än Jesus och styvbröder.
- 3. Hieronymus syn:** Traditionell katolsk syn. Menar att Maria var jungfru hela livet och att "bröderna" egentligen var Jesu kusiner, söner till en syster till Jesu mor Maria.

10 Senare kristen tradition namnger Jesu halvsystrar Maria och Salome. Båda är vanliga judiska namn. Men något bibliskt stöd finns inte.

11 "Alla" skulle på svenska uppfattas som minst tre. Men i grekiskan kan uttrycket också syfta på två. Så vi tror att Jesus hade (minst) två halvsystrar.

samlade folkets alla överstepräster och skriftlärdar och frågade dem var Messias skulle födas. ⁵De svarade: "I Betlehem i Judeen, för så är skrivet genom profeten:

⁶*Du Betlehem i Juda land,
du är alls inte minst bland Juda furstar,
för från dig ska utgå en furste
som ska vara en herde för mitt folk Israel."*

⁷Då kallade Herodes i hemlighet till sig de vise männen och frågade noga ut dem om tiden då stjärnan hade visat sig. ⁸Sedan skickade han dem till Betlehem och sade: "Gå och sök noga efter barnet. När ni har funnit det, meddela då mig så att också jag kan komma och tillbe det."

⁹De lyssnade till kungen och gav sig i väg. Och stjärnan som de hade sett gå upp gick nu före dem, tills den stannade över platsen där barnet var. ¹⁰När de såg stjärnan fylldes de av mycket stor glädje, ¹¹och de gick in i huset och fick se barnet med Maria, dess mor. Då föll de ner och tillbad honom, och de öppnade sina skattkistor och bar fram gåvor till honom: guld, rökelse och myrra. ¹²Och sedan de i en dröm blivit varnade för att vända tillbaka till Herodes, tog de en annan väg hem till sitt land.

Flykten till Egypten

¹³När de vise männen hade rest i väg, då visade sig en Herrens ängel i en dröm för Josef och sade: "Stig upp och ta med dig barnet och dess mor och fly till Egypten! Stanna där tills jag säger till dig, för Herodes kommer att söka efter barnet för att döda det."

¹⁴Josef steg då upp och tog samma natt med sig barnet och dess mor och gav sig av till Egypten. ¹⁵Där stannade han tills Herodes hade dött, för att det som Herren hade sagt genom profeten skulle uppfyllas: *Ut ur Egypten kallade jag min son.*

2:4 *överstepräster* Översteprästen var folkets högste religiöse ledare (3 Mos 21:10f, Hebr 5-9) och ordförande i Stora rådet (Matt 26:3, Apg 5:21f). Under NT:s tid fanns flera som kallades överstepräster (jfr Apg 4:6), men endast en som var tjänstgörande (se även not till Luk 3:2).

2:5 *genom profeten* Citatet i vers 6 är en sammanställning av Mika 5:2, 2 Sam 5:2 och 1 Krön 11:2 (jfr även Joh 7:42).

2:9 *sett gå upp* Annan översättning: "sett i Östern" (soluppgångens väderstreck, jfr vers 1).

2:11 *rökelse och myrra* Dyrbara doftande kådor som bl a användes vid tempelgudstjänsten (se 2 Mos 30:23, 34).

2:15 Hos 11:1.

2:18 Jer 31:15. Rakels grav ligger än idag i utkanten av Betlehem (1 Mos 35:19).

2:20 *de som ville ta barnets liv är döda* Herodes den store dog troligen under våren år 4 f Kr.

2:22 *Arkelaus* Herodes son ärvde sin fars grymhet och dödade tusentals människor i Judeen (jfr Luk 19:12f med not) innan han år 6 e Kr blev avsatt och ersatt med en romersk prokurator.

2:23 *nasaré* Stadens Nasarets namn kommer av hebr. *néser*, Telnungen, ett namn för Messias (Jes 11:1). Ordet påminner också om Dom 13:5, där frälsargestalten Simson helgas i moderlivet åt Herren som "nasir" (jfr 4 Mos 6 och not till Apg 18:18).

3:2 *Himmelriket* Ordet "himlen" är en respektfull judisk omskrivning för Gud (jfr Mark 1:15, Matt 21:25, Luk 15:18). Himmelriket betyder alltså "där Gud regerar".

3:3 Jes 40:3.

Herodes barnamord

¹⁶När Herodes insåg att han hade blivit lurad av de vise männen blev han ursinnig, och han lät döda alla pojkar i Betlehem och hela dess omgivning som var två år eller yngre, detta enligt tiden som han noga tagit reda på av de vise männen. ¹⁷Då uppfylldes det som var sagt genom profeten Jeremia:

¹⁸*Ett skri hörs i Rama,
gråt och bitter klagan:
Rakel gråter över sina barn,
och hon vägrar låta sig tröstas,
för de finns inte mer.*

Återkomsten till Israel

¹⁹När Herodes var död, då visade sig en Herrens ängel i en dröm för Josef i Egypten ²⁰och sade: "Stig upp och ta med dig barnet och dess mor och bege dig till Israels land, för de som ville ta barnets liv är döda." ²¹Han steg då upp och tog med sig barnet och dess mor och kom till Israels land.

²²Men när han hörde att Arkelaus var kung över Judeen efter sin far Herodes vågade han inte bege sig dit. Och sedan han i en dröm blivit varnad för detta, drog han bort till Galileens område. ²³Han bosatte sig i en stad som heter Nasaret, för att det som var sagt genom profeterna skulle uppfyllas: att Jesus skulle kallas nasaré.

Johannes Döparen

3

¹Vid den tiden trädde Johannes Döparen fram och förkunnade i Judeens öken ²och sade: "Omvänd er! Himmelriket är nära."

³Det var om honom det sades genom profeten Jesaja:

*En röst ropar i öknen:
Bana väg för Herren,
gör stigarna raka för honom!*

2:6 Joh 7:42.

2:11 Ps 72:10, Jes 60:6.

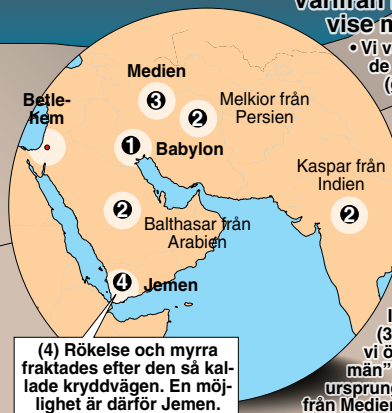
2:20 2 Mos 4:19.

3:1 Mark 1:2f, Luk 3:1f, Joh 1:6f.

3:2 Matt 4:17, Mark 1:15.

Vi har sett hans stjärna gå upp

Varifrån kom de vise männen?

• Vi vet inte. Texten säger att de kommer från "Östern" (gr. *anatolé*, 'där solen går upp' (2:1).

(1) Vanligen antas det syfta på Babylon, som ofta förknippas med stjärntydare (jfr Dan 1:20, 2:2, 4:7, 5:7).

(2) En armenisk tradition talar om tre vise män från tre olika platser: Arabien, Persien och Indien.

(3) Ordet "magio" som vi översätter med "vise män" (2:1) användes ursprungligen om präster från Medien.

I Arabien och Persien användes kameler främst som packdjur (jfr 1 Kung 10:2 "som bar"). Troligt är att de vise männen kom ridande på hästar.

Några förslag på förklaringar till stjärnan på himlen

1 EN KOMET
FÖRSLAG: Stjärnan var en komet. INVÄNDNING: Kometer ansågs vid den här tiden förebåda olycka. Det finns inga belägg för att någon komet skulle varit synlig vid den här tiden.

2 EN NOVA ELLER EN SUPERNOVA
FÖRSLAG: En nova är en hastigt uppflyammande stjärna. En supernova eller en grupp novor. INVÄNDNING: Inga noteringar om novor eller supernovor passar in på texten.

3 EN OVANLIG PLANETKONSTELLATION
FÖRSLAG: Tre möten mellan Saturnus och Jupiter år 7 fkr ses som en förklaring. INVÄNDNING: Planeterna kom aldrig så nära att de kunde ses som en stjärna. Se nedan.

4 ETT ESP-FENOMEN
FÖRSLAG: Den var en förnimmelse de blev medvetna om på annat sätt än genom sina vanliga sinnen. INVÄNDNING: Tycks inte stämma med den bibliska texten.

5 EN PROFETIA
FÖRSLAG: Ett bildspråk hämtat från Bibeln: "En stjärna stiger fram" (4 Mos 24:17). De drog slutsatsen att tiden nu var inne. INVÄNDNING: Varför bara de vise männen? Och varför just nu?

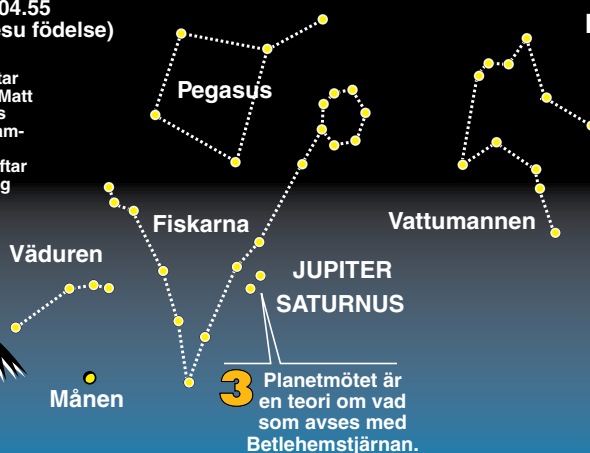

6 ETT UNDER
FÖRSLAG: Finner man ingen annan rimlig förklaring, finns för den som tror på Guds kraft en annan möjlighet. Stjärnan som ett gudomligt ingripande, ett under eller en ängel (jfr Upp 9:1)

Natthimlen över Bagdad
den 27 maj 7 fkr, kl. 04.55
(Spekulativ tid för Jesu födelse)

Uttrycket "östern" (2:1) betyder "gå upp" och syftar på där solen går upp. (jfr Matt 8:11, Luk 1:78). "Sett hans stjärna gå upp" (2:2) är samma ord men här mer en astronomisk term som syftar på en stjärna som visat sig på himlen.

"Sanningen är nog att ingen vet (vad stjärnan syftar på). Ingen vanlig stjärna eller ljusstark planet tycks passa in på beskrivningen (Peter Nilsson).

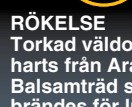

3 Planetmötet är en teori om vad som avses med Betlehemstjärnan.

De vise människors gåvor

GULD
Ädelmetall som kom från Arabien eller Persien.

RÖKELSE
Torkad väldoftande harts från Arabien. Balsamträd som brändes för lukten.

MYRRA
Torkat harts från myrrabusken. Luktat citron och terpentin.

Möjligen var det värdet av dessa gåvor som finansierade resan till och vistelsen i Egypten.

⁴Johannes hade kläder av kamelhår och ett läderbälte runt midjan, och hans mat var gräshoppor och vildhonung. ⁵Folket i Jerusalem och hela Judeen och hela Jordanområdet kom ut till honom, ⁶och de bekände sina synder och döptes av honom i floden Jordan.

⁷Men när han såg att många fariseer och saddukeer kom till platsen där han döpte, sade han till dem: "Huggormsyngel! Vem har visat er att ni ska fly den kommande vredesdomen? ⁸Bär då sådan frukt som hör till omvändelsen. ⁹Och tro inte att ni kan säga inom er: Vi har Abraham till far. För jag säger er att Gud kan väcka upp barn åt Abraham ur dessa stenar. ¹⁰Yxan är redan satt till roten på träden. Varje träd som inte bär god frukt huggs bort och kastas i elden.

¹¹Jag döper er i vatten till omvändelse. Men den som kommer efter mig är starkare än jag, och jag är inte ens värdig att ta av honom sandalerna. Han ska döpa er i den helige Ande och eld. ¹²Han har sin kastskovel i handen, och han ska rensa sin tröskplats och samla sitt vete i ladan. Men agnarna ska han bränna upp i en eld som aldrig slocknar."

Jesus blir döpt

¹³Sedan kom Jesus från Galileen till Johannes vid Jordan för att döpas av honom. ¹⁴Men Johannes försökte hindra honom och sade: "Jag behöver döpas av dig – och du kommer till mig!" ¹⁵Jesus svarade honom: "Låt det nu ske. Det är så vi ska uppfylla all rättfärdighet." Då lät han det ske.

¹⁶När Jesus hade blivit döpt, steg han genast upp ur vattnet. Då öppnades himlen, och han såg Guds Ande sänka sig ner som en duva och komma över honom. ¹⁷Och en röst från himlen sade: "Han är min älskade Son. I honom har jag min glädje."

Jesus frestas

4 ¹Sedan fördes Jesus av Anden ut i öknen för att frestas av djävulen. ²När han hade fastat i fyrtio dagar och fyrtio nätter blev han till slut hungrig. ³Då kom frestaren fram och sade till honom: "Om du är Guds Son, så befall att de här stenarna blir bröd." ⁴Jesus svarade: "Det står skrivet: *Människan lever inte bara av bröd, utan av varje ord som utgår från Guds mun.*"

⁵Då tog djävulen med honom till den heliga staden och ställde honom på tempelmurens krön ⁶och sade: "Om du är Guds Son, så kasta dig ner! Det står ju skrivet: *Han ska befälla sina änglar, och de ska bära dig på sina händer så att du inte stöter din fot mot någon sten.*" ⁷Jesus sade till honom: "Det står också skrivet: *Du ska inte fresta Herren din Gud.*"

⁸Sedan tog djävulen med honom upp på ett mycket högt berg och visade honom världens alla riken och deras härlighet, ⁹och han sade till honom: "Allt detta ska jag ge dig, om du faller ner och tillber mig." ¹⁰Då sade Jesus till honom: "Gå bort, Satan! Det står skrivet: *Herren din Gud ska du tillbe, och endast honom ska du tjäna.*"

¹¹Då lämnade djävulen honom, och änglar kom fram och betjänade honom.

Jesus i hedningarnas Galileen

¹²När Jesus fick höra att Johannes hade blivit fängslad, drog han sig undan till Galileen. ¹³Han lämnade Nasaret och bosatte sig i Kapernaum, som ligger vid sjön på Sebulons och Naftalis område, ¹⁴för att det som var sagt genom profeten Jesaja skulle uppfyllas:

3:4 kläder av kamelhår och ett läderbälte Så klädde sig botprofeten Elia (2 Kung 1:8, jfr Sak 13:4).

3:4 gräshoppor äts som fattigmansmat (jfr 3 Mos 11:22).

3:7 vildhonung Kan också syfta på dadelsirap. Jordansänkan var rik på dadelpalmer (jfr 5 Mos 34:3).

3:7 fariseer och saddukeer Saddukeernas prästaristokrati värnade om templet (Apg 4:1f), medan fariseernas folkliga lag-fromhetsrörelse lade stor vikt vid religiösa renhetsregler (Matt 15:1f). De var politiska motståndare (Apg 23:6f) men vakade båda över den religiösa ordningen i landet (Joh 1:19f).

3:7 till platsen där han döpte Ordagrant: "till hans dop" (annan tolkning: för att bli döpta av honom, jfr dock Joh 1:19).

3:7 Huggormsyngel Dvs barn till djävulen, "den gamle ormen" (1 Mos 3:15, Upp 12:9, 20:2).

3:9 barn ... stenar På hebreiska *banin* ... *abanin*.

3:11 ta av honom sandalerna En slavs uppgift.

3:12 kastskovel Träspade för att rensa säd, en bild för Guds dom (Jer 15:7). Vinden blåste bort de värdelösa agnarna (Ps 1:4), medan sädskornen föll tillbaka ner på tröskplatsen.

4:4 5 Mos 8:3.

4:5 tempelmurens krön Ordagrant: "templets vinge". Syftar antingen på tempelbyggnadens tak eller på yttermurens gräns mot den djupa Kidrondalen.

4:6 Ps 91:11f.

4:7 5 Mos 6:16.

4:10 5 Mos 6:13.

3:7 Matt 12:34, 23:33.

3:9 Joh 8:39.

3:10 Matt 7:19, Luk 13:7, Joh 15:2, 6.

3:11 Mark 7:1f, Luk 3:16f, Joh 1:26f, Apg 1:5.

3:12 Jer 15:7, Matt 13:30.

3:13 Mark 1:9f, Luk 3:21f.

3:16 Hes 1:1, Mark 1:10.

3:17 Ps 2:7, Jes 42:1, Mark 1:11.

4:1 Luk 4:1f, Mark 1:12f.

4:2 2 Mos 34:28, 1 Kung 19:8.

4:10 Luk 4:8.

4:11 Joh 1:51.

4:12 Mark 1:14, Luk 3:20, 4:14.

Jesus frestas av djävulen

Jesu tre prövningar

1 Prövning: Göra stenar till bröd
Text: Matt 4:1–4, Mark 1:12, Luk 4:1–4

Betydelse: Felaktigt oberoende av Fadern (bryta inkarnationen)
Frestelse: Att bli betydelsefull
Berör: Jesus personligen

2 Prövning: Befalla änglarna
Text: Matt 4:5–7, Luk 4:9–12

Betydelse: Felaktigt beroende av de himmelska makterna
Frestelse: Att bli spektakulär
Berör: Nationen

3 Prövning: Tillbe Satan
Text: Matt 4:8–11, Mark 1:13, Luk 4:5–8, 13

Betydelse: Oacceptabel kompromiss med Guds plan
Frestelse: Att bli mäktig
Berör: Hela mänskligheten

Två syner på frestelsen

Det ord som översatts "frestas" kan också översättas "prövning". Frestas eller prövas Jesus?

1 Jesus klarade av att inte synda

Texten ska förstås som frestelse. Som sann människa utsattes Jesus för samma slags attacker från Satan som vi (Hebr 2:18, 4:15). Han ger i sitt handlande en modell för hur vi kan möta frestelser.

2 Jesus kunde inte synda

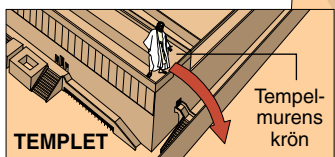
Texten ska förstås som prövning. Jesus som sann Gud kan inte synda. Skulle det till exempel vara syndigt för Gud att göra bröd av stenar? Satan utmanar Jesus att överge sin inkarnation och prövar honom genom att erbjuda en genväg utan korset.

Den verkliga frågan är: Kunde Jesus synda? Var det så att han kunde ha övervunnits av frestelsen? Svaret är givetvis inte att han klarade av att inte synda. **Utan att han inte kunde synda** (Dr S. Lewis Johnson Jr).

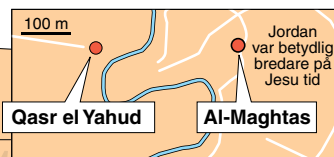
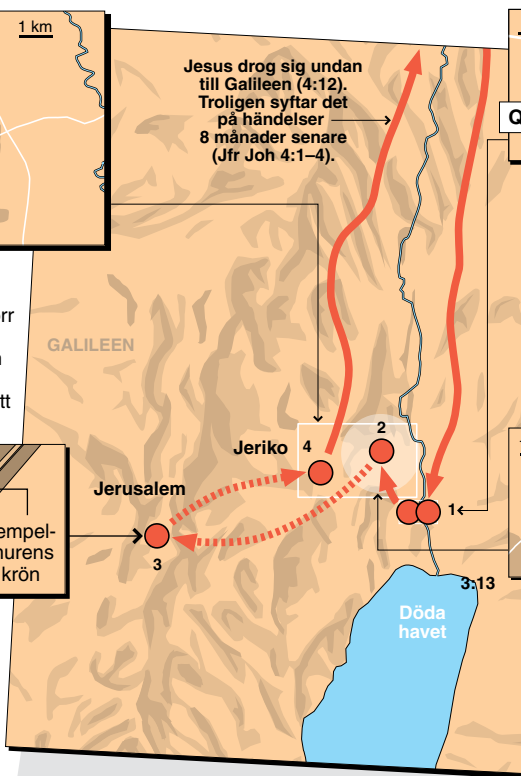
FRESTELSENS BERG

Traditionen pekar ut **Jabal al-Qarantal**, ett berg 2 km norr om Jeriko, som "Frestelsens berg" (4:8). Det går att åka en 1330 m lång linbana upp på berget. Halvvägs upp ligger ett grekiskt ortodext kloster.

TEMPLET I JERUSALEM

Satan tog med Jesus till Jerusalem (den heliga staden). "Tempelmurens krön" (4:5) syftar troligen på templets tak eller ytermurens gräns mot Kidrondalen. Fallhöjden var omkring 50 meter.

JORDAN

Två platser pekas traditionellt ut som dopplatsen där Johannes Döparen var aktiv.

- **Qasr el Yahud** som ligger på Västbanken.
- **Al-Maghtas** (Betania, Joh 1:28). Ligger på den jordanska sidan. Hit kom troligen Jesus "... till Johannes vid Jordan för att döpas av honom" (3:13).

ÖKNEN

Oklart vad texten syftar på när den säger att Jesus "fördes... ut i öken" (4:1, jfr "Judeens öken" 3:1). Man brukar anta att det är i området mellan dopplatsen och Jeriko utmed Jordanfloden. Den första frestelsen skedde i öken (4:3).

Kronologisk översikt

JOHANNES DÖPAREN

"I Kejsar Tiberius femtonde regeringsår" (Luk 3:1) 28 eKr

Fyra dagar: Johannes vittnar om Jesus, Jesus kallar lärjungar (Nästa dag, Joh 1:29,35,43)

Johannes Döparens sista vittnesbörd (Joh 3:22–26)

Johannes Döparen avrättas

JESUS

28 eKr
Johannes Döparen träder fram (?)

29
Johannes Döparen har framgång

30
Jesus döps av Johannes

40 dagar
Jesus frestas

31
Johannes Döparen fångslas

32

¹⁵*Sebulons och Naftalis land, havsvägen,
landet på andra sidan Jordan, hedningarnas Galileen –*

¹⁶*det folk som sitter i mörker ska se ett stort ljus,
och för dem som bor i dödens land och skugga
ska ett ljus gå upp.*

¹⁷Från den tiden började Jesus predika och säga: "Omvänd er! Himmelriket är nära."

Jesu första lärjungar

¹⁸När Jesus vandrade längs Galileiska sjön såg han två bröder, Simon som kallas Petrus och hans bror Andreas. De stod och kastade ut nät i sjön, för de var fiskare.

¹⁹Han sade till dem: "Kom och följ mig, så ska jag göra er till människofiskare." ²⁰Genast lämnade de näten och följde honom.

²¹Han gick vidare och såg två andra bröder, Jakob, Sebedeus son, och hans bror Johannes. De satt i båten med sin far Sebedeus och gjorde i ordning sina nät. Han kallade på dem, ²²och genast lämnade de båten och sin far och följde honom.

Jesus predikar i Galileen

²³Jesus vandrade omkring i hela Galileen, och han undervisade i deras synagogor och förkunnade evangeliet om riket och botade alla slags sjukdomar och krämpor bland folket. ²⁴Ryktet om honom spred sig över hela Syrien, och man kom till honom med alla som led av olika sjukdomar och plågor – besatta, månadssjuka och lama – och han botade dem. ²⁵Stora skaror följde honom från Galileen och Dekapolis, från Jerusalem och Judeen och från andra sidan Jordan.

JESU BERGSPREDIKAN (Kap 5-7)

Saligprisningarna

5 ¹När Jesus såg folkskarorna gick han upp på berget. Han satte sig ner, och hans lärjungar kom fram till honom. ²Då började han tala och undervisa dem:

4:15f Jes 9:1f. Ordagrant "såg ... gick upp" (hebreisk profetisk perfekt med framtida betydelse).

4:15 *havsvägen* Stor karavanväg som gick längs Galileiska sjön mellan Medelhavet och Damaskus.

4:17 *himmelriket är nära* Med Jesus har himmelriket kommit in i världen.

4:24 *månadssjuka* Människor som led av epilepsi eller andra liknande återkommande anfall.

4:25 *Dekapolis* Grek. "Tiostad", ett förbund av tio grekiskspråkiga städer öster om Jordan.

5:5 *jorden* Annan översättning: "landet" (jfr t ex löftena i Ps 25:13, 37:9).

5:9 *skapar frid* Annan översättning: "håller fred".

5:15 *ett ljus* Traditionell översättning. Troligen en oljelampa (vaxljus uppfanns först senare).

5:15 *skäppan* Ett sådesmått om ca 9 liter.

5:18 *Jag säger er sanningen* Ordagrant: "Amen, jag säger er". Hebr. *amen* betyder närmast "sant", "trovärdigt". Jesus använder uttrycket ofta och kallar sig själv för "Amen" (Upp 3:14) och sanningen själv (Joh 14:6).

³⁷Saliga är de som är fattiga i anden, för dem tillhör himmelriket.

⁴Saliga är de som sörjer, för de ska bli tröstade.

⁵Saliga är de ödmjuka, för de ska ärva jorden.

⁶Saliga är de som hungrar och törstar efter rättfärdighet, för de ska bli mättade.

⁷Saliga är de barmhärtiga, för de ska få barmhärtighet.

⁸Saliga är de renhjärtade, för de ska se Gud.

⁹Saliga är de som skapar frid, för de ska kallas Guds barn.

¹⁰Saliga är de som blir förföljda för rättfärdighetens skull, för dem tillhör himmelriket.

¹¹Saliga är ni när människor hånar och förföljer er och ljuger och säger allt möjligt ont om er för min skull.

¹²Gläd er och jubla, för er lön är stor i himlen. På samma sätt förföljde man profeterna före er.

Jordens salt och världens ljus

¹³Ni är jordens salt. Men om saltet förflorar sin salta, hur ska man då få det salt igen? Det duger inte till annat än att kastas ut och trampas ner av människorna.

¹⁴Ni är världens ljus. En stad som ligger på ett berg kan inte döljas. ¹⁵Och man tänder inte ett ljus och sätter det under skäppan, utan man sätter det på hållaren så att det lyser för alla i huset. ¹⁶På samma sätt ska ert ljus lysa för människorna, så att de ser era goda gärningar och prisar er Far i himlen.

Jesus och lagen

¹⁷Tro inte att jag har kommit för att upphäva lagen eller profeterna. Jag har inte kommit för att upphäva utan för att uppfylla. ¹⁸Jag säger er sanningen: Innan

4:16 Luk 1:78f.

4:17 Matt 3:2, 10:7, Mark 1:15.

4:18 Mark 1:16f, Luk 5:1f, Joh 1:42.

4:23 Matt 9:35, Mark 1:39,
Luk 4:16, 40f.

4:24 Mark 1:28.

4:25 Mark 3:7f, Luk 6:17.

5:3 Luk 6:20.

5:4 Jes 61:2.

5:5 Ps 37:11.

5:6 Jes 55:1f, Joh 6:35.

5:7 Jak 2:13.

5:8 Ps 24:3f, 73:1.

5:10 1 Petr 3:14.

5:11 1 Petr 4:14.

5:12 Matt 23:34, Apg 5:41, Jak 5:10.

5:13 Mark 9:50, Luk 14:34f.

5:14 Joh 8:12, 2 Kor 4:6.

5:15 Mark 4:21, Luk 8:16, 11:33.

5:16 1 Petr 2:12.

5:18 Matt 24:35, Luk 16:17.

Att tolka Bergspredikan

Samtidigt som Bergspredikan är ett av Bibelns mest kända avsnitt, finns det en livlig diskussion om hur den ska tolkas och förstås. Ett antal olika frågor måste beaktas i processen att komma till en slutsats.

1 Vilken publik vände sig Jesus till?

Lärjungarna (de troende, se 5:1) eller till folket (som ännu inte trodde, 7:28–8:1)?

2 Vad är syftet med predikan?

Evangelisation, installation av lärjungar, ett mål att sträva mot, ett mål som vi kan nå?

3 Tolkar Jesus om Mose lag?

Tolkar Jesus lagen (5:17) eller upphäver han den (5:21–22, jfr Rom 7:4)?

4 Vad gör jag med det tidsbundna?

Jesus talar om att ställas inför Rådet och om offeraltaret (5:22–23). Gäller texten oss?

5 Varför inget om Anden?

Kan den handla om det kristna livet då inget sägs om Andens inreboende kraft?

6 Varför inget om frälsningen?

Kan den vara riktad till kristna då inget sägs om frälsning och pånyttfödelse?

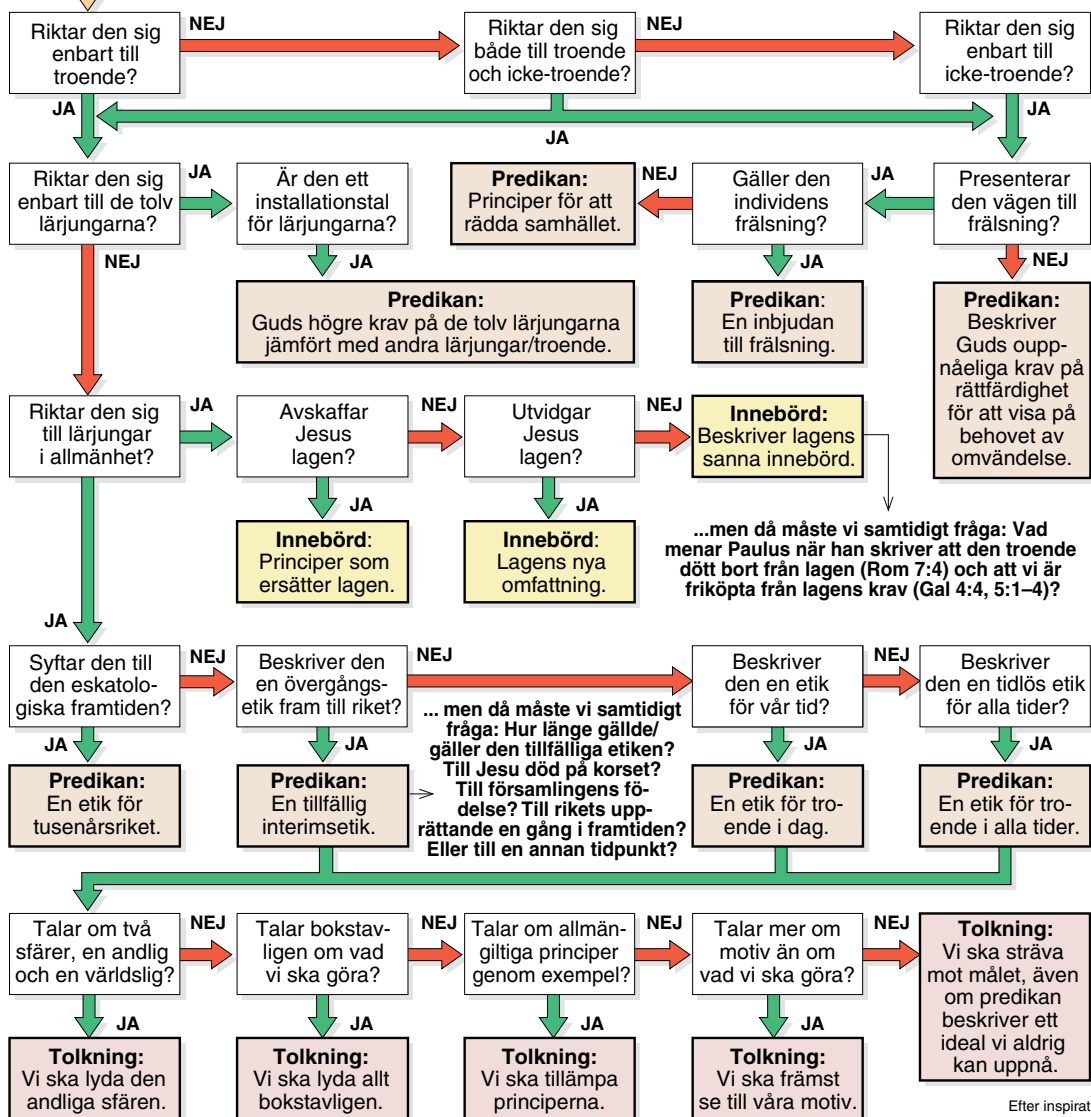
7 Varför inget om församlingen?

Varför talas det inte om församlingen? Är inte den central i det kristna livet?

En tolkningsguide till Bergspredikan

BÖRJA HÄR: Vad tänker du om Bergspredikan?

Här är en guide som hjälper dig att hitta fram till den syn på Bergspredikan som du själv håller trolig.

himmel och jord förgår ska inte en bokstav, inte en prick i lagen förgå, inte förrän allt har skett.

¹⁹Därför ska den som upphäver ett av de minsta av dessa bud och lär människorna så kallas minst i himmelriket. Men den som håller dem och lär ut dem, han ska kallas stor i himmelriket. ²⁰För jag säger er: Om inte er rättfärdighet går långt över de skriftlärdas och fariseernas, kommer ni aldrig in i himmelriket.

Mord och vrede

²¹Ni har hört att det är sagt till fäderna: *Du ska inte mörda*, och *Den som mördar är skyldig inför domstolen*. ²²Jag säger er: Den som blir vred på sin broder är skyldig inför domstolen, och den som säger 'idiot' till sin broder är skyldig inför Rådet, och den som säger 'dåre' är skyldig och döms till det brinnande Gehenna.

²³Därför, om du bär fram din gåva till altaret och där kommer ihåg att din broder har något emot dig, ²⁴så lämna din gåva framför altaret och gå först och försona dig med din broder. Kom sedan och bär fram din gåva.

²⁵Skynda dig att göra upp med din motpart medan du är med honom på vägen. Annars kan han överlämna dig till domaren, och domaren till vakten och du sätts i fängelse. ²⁶Jag säger dig sanningen: Du kommer inte ut därifrån förrän du har betalat till sista öret.

Äktenskapsbrott

²⁷Ni har hört att det är sagt: *Du ska inte begå äktenskapsbrott*. ²⁸Jag säger er: Den som ser med begär på en kvinna har redan begått äktenskapsbrott med henne i sitt

hjärta. ²⁹Om ditt högra öga förleder dig till synd, så riv ut det och kasta det ifrån dig! Det är bättre för dig att en del av din kropp går förlorad än att hela din kropp kastas i Gehenna. ³⁰Och om din högra hand förleder dig till synd, så hugg av den och kasta den ifrån dig! Det är bättre för dig att en del av din kropp går förlorad än att hela din kropp hamnar i Gehenna.

³¹Det är sagt: *Den som skiljer sig från sin hustru ska ge henne skilsmässobrev*. ³²Jag säger er: Den som skiljer sig från sin hustru av annat skäl än sexuell synd, han blir orsak till att äktenskapsbrott begås med henne. Och den som gifter sig med en fränskild kvinna begår äktenskapsbrott.

Ja och nej

³³Ni har också hört att det är sagt till fäderna: *Du ska inte svära falskt*, och: *Du ska hålla din ed inför Herren*.

³⁴Jag säger er: Ni ska inte svära alls – varken vid himlen, för den är Guds tron, ³⁵eller vid jorden, för den är pallen för hans fötter, eller vid Jerusalem, för det är den store Kungens stad. ³⁶Du ska inte heller svära vid ditt huvud, för du kan inte göra ett enda hårstrå vitt eller svart. ³⁷Ert ord ska vara 'ja' eller 'nej'. Allt därutöver kommer från den onde.

Kärlek och inte hämnd

³⁸Ni har hört att det är sagt: *Öga för öga och tand för tand*. ³⁹Jag säger er: Stå inte emot den som är ond. Om någon slår dig på högra kinden, vänd då också andra kinden mot honom. ⁴⁰Om någon vill dra dig inför rätta och ta din tunika, så låt honom få manteln också. ⁴¹Om

5:18 *en bokstav* Ett "i", den minsta bokstaven i både grekiska och hebreiska alfabetet. Jfr uttrycket "inte ett jota".

5:18 *en prick* Ett kort streck med vilket en hebreisk bokstav särskildes från en annan.

5:18 *lagen* Här beteckning för Gamla Testamentet (jfr Joh 10:34).

5:21 2 Mos 20:13.

5:22 *idiot* Aram. *raḳá*, ordagrant "tom" (jfr "tom i bollen").

5:22 *Rådet* Stora rådet, hebr. *Sanhedrin*, var högsta instans i både juridiska och religiösa frågor (Matt 26:59f, Joh 11:47f, Apg 4:5f, 5:27f, 23:1f).

5:22 *Gehenna* Hebreiska för Hinnomsdalen, där avgudadyrkare en gång offrade barn i eld (2 Kung 23:10). I NT en bild för domens eviga eld (10:28, Mark 9:43).

5:23 *har något emot dig* En grundad anklagelse, inte motvilja i största allmänhet (jfr 5:25-26, Upp 2:14).

5:27 2 Mos 20:14.

5:28 *ser med begär på en kvinna* Ordagrant: "ser på en kvinna för att ha begär till henne".

5:31 5 Mos 24:1. Jfr även Matt 19:3f.

5:32 *orsak till att äktenskapsbrott begås* när en annan man gifter sig med henne, trots att det första äktenskapet fortfarande är i kraft.

5:33 3 Mos 19:12, 2 Mos 20:7, 4 Mos 30:3, 5 Mos 23:21.

5:37 *'ja' eller 'nej'* Ordagrant: "ja, ja, nej, nej".

5:37 *den onde* Annan översättning: "det onda".

5:38 2 Mos 21:24. Budet gällde rättskipningen, inte samlevnaden människor emellan.

5:39 *slår* Ordagrant: "örfilar" (en förnedrande förolämpning).

5:40 *tunika* En lång- eller kortärmad och knälång skjorta som bars av både män och kvinnor.

5:40 *manteln* Ytterplagget som skyddade mot köld och regn och fungerade som täcke under natten. Den fick därför inte avkrävas ens den helt utblottade (2 Mos 22:26f).

5:19 Jak 2:10.

5:20 Matt 23:1f, Luk 11:39f.

5:21 5 Mos 5:17.

5:24 Matt 6:14, 1 Mos 4:5.

5:25 Luk 12:58f.

5:27 5 Mos 5:18.

5:28 Job 31:1.

5:29 Matt 18:8f, Mark 9:43.

5:32 Luk 16:18, 1 Kor 7:10.

5:34 Jes 66:1, Matt 23:21f.

5:35 Ps 48:3.

5:39 Jes 50:6, Luk 6:29.

5:40 1 Kor 6:7.

När Jesus predikade på berget

På berget talar Jesus till sina lärjungar. Genom de tydliga kontrasterna presenterar Jesus ett val. Jesus pekar tydligt ut att den troendes liv inte först och främst handlar om yttre handlingsmönster, utan om ett inre val, ett hjärtats val.

Några kontraster i Bergspredikan

De som sätter sitt ljus (sin tro) under skäppan (5:15) ←	→ De som sätter sitt ljus på hållaren (5:15)
De skriftlärds och fariseernas rättfärdighet (5:20) ←	→ Den sanna rättfärdigheten (5:20)
De som basunerar ut när de offrar (6:2) ←	→ De som ger sin gåva i det fördolda (6:3-4)
De som ber offentligt för att synas (6:5) ←	→ De som ber i det fördolda (6:6)
De som rabblar tomma ord (6:7) ←	→ De som vänder sitt hjärta till Gud (6:8-13)
De som vill att det ska synas när de fastar (6:16) ←	→ De som fastar i det fördolda (6:17-18)
De som samlar skatter på jorden (6:19) ←	→ De som samlar skatter i himlen (6:20)
De som har sjuka ögon (6:23) ←	→ De som har friska ögon (6:22)
De som bekymrar sig för vad de ska äta och dricka (6:25) ←	→ De som söker efter Guds rike (6:33)
De som går in genom den vida porten (7:13) ←	→ De som går in genom den trånga porten (7:14)
De som går på den breda vägen (7:13) ←	→ De som går på den smala vägen (7:14)
De som säger "Herre, Herre" (7:21) ←	→ De som gör Faderns vilja (7:21)
De som bygger sitt hus på sanden (7:26-27) ←	→ De som bygger sitt hus på klippan (7:24-25)

Avsnitt för avsnitt genom Bergspredikan

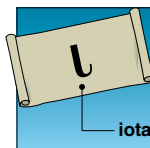
1 "Saliga är de..." (5:3-12, Luk 6:20-26)
Nio saligprälsningar. Salig betyder lycklig, avundsvärd.

- Det är en och samma person Jesus avser med alla saligprälsningarna. Vi kan inte "specialisera" oss inom ett område.
- Vägen till lycka (salighet) går inte genom aktivitet, utan genom rätt motiv och inre karaktär.

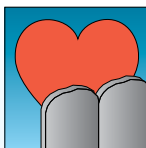
2 "Ni är..." (5:13-16)
Två bilder som talar om den troendes inflytande på sin omgivning.

- De troende utmärks genom det sätt på vilket vi är olika vår omgivning.
- Talar om hur de troendes karaktär påverkar den värld i vilken de lever: dels hindras förruttnelse (salt), dels hålls mörkret tillbaka (ljus).

3 En sann rättfärdighet (5:17-20)
Om verklig rättfärdighet, och om lagens betydelse.

- En rättfärdighet som överträffar de skriftlärds är inte "mer" av deras rättfärdighet, utan en rättfärdighet av ett annat slag.
- Minsta bokstav, inte en prick. Grekiskans minsta bokstav var "iota" – därav uttrycket "inte ett jota". Pricken är haken på bokstaven.

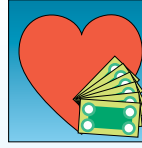
4 "Ni har hört att det blev sagt..., jag säger er..." (5:21-48, Luk 6:27-36)
Sex utmanande kontraster.

- Jesus förklarar att synden sitter mer i hjärtat och i motivet än i själva gärningen.
- Lägga märke till de tidsbundna uttrycken i texten (Rådet 5:22, offeraltaret 5:23, offergåvan 5:24). Vad kan det innebära för giltigheten av texten?

5 "När ni..." (6:1-18)
Talar om att andliga övningar (bön, fasta, offer) inte har något egenvärde i sig själva.

- Nyckelordet i avsnittet är "i det fördolda" (6:4, 6, 18).
- Trons handlingar utförs med fokus på Gud, inte på mig själv. En publik utgör därför alltid en frestelse och lockar lätt till handlingar drivna av förvrängda motiv.

6 Var är ditt hjärta? (6:19-24)
Tre bilder om hjärtats val mellan jorden och himlen.

- Tre val: Var samlar du dina skatter? Hur mår dina ögon? Vem är din herre?
- Fokus i alla tre är valet mellan himlen (det andliga) och jorden (det materiella).
- Ordet "mammon" betyder pengar.

7 "Sök Guds rike..." (6:25-34)
Att lyfta blicken från vardagen. Om målet i den troendes liv.

- Den första uppmaningen är: Sluta upp att bekymra dig (6:25), den andra: tillåt inga nya bekymmer (6:31).
- Att söka Guds rike innebär att ha tro och tillit till Gud, inte så att han ska förse oss med allt, utan att han blir vårt allt.

8 "Döm inte...", "Be... sök... bulta...", "Gå in..." och "Akta er..." (7:1-23, Luk 6:37-45)

- Sex praktiska uppmaningar att följa.
- Hjärtats inställning omsätts i praktiskt livsinnehåll genom konkreta val.
- Yttre hängivenhet och övernaturliga fenomen (7:21-22) är inte säkra tecken på sann andlighet (7:23).

9 "Bygg ditt hus på klippan..." (7:24-27, Luk 6:46-49)
Om att tillämpa Jesu ord.

- Det är stormen som avslöjar husets sanna karaktär – den grund på vilket det andliga livet är byggt.
- Grunden är inte främst en lära att omfatta utan hur du omsätter tron, inte försänt hållande utan tillämpning.

Av de 107 verserna (i Bergspredikan) i Matteus finns bara 30 med i Lukas (J. Oswald Sanders).

någon tvingar dig att gå med en mil, så gå två mil med honom. ⁴²Ge åt den som ber dig, och vänd dig inte bort från den som vill låna av dig.

⁴³Ni har hört att det är sagt: *Du ska älska din nästa* och hata din fiende. ⁴⁴Jag säger er: Älska era fiender och be för dem som förföljer er. ⁴⁵Då är ni er himmelske Fars barn, för han låter sin sol gå upp över onda och goda och låter det regna över rättfärdiga och orättfärdiga.

⁴⁶För om ni älskar dem som älskar er, vilken lön får ni för det? Gör inte tullindrivare det också? ⁴⁷Och om ni bara hälsar på era bröder, vad gör ni för märkvärdigt med det? Gör inte hedningar det också? ⁴⁸Var alltså fullkomliga, så som er himmelske Far är fullkomlig.

Rätt givande

6 ¹Akta er för att göra era goda gärningar inför människor, för att bli sedda av dem. Då får ni ingen lön hos er Far i himlen. ²När du ger en gåva ska du inte basunera ut det, så som hycklarna gör i synagogorna och på gatorna för att bli ärade av människor. Jag säger er sanningen: De har fått ut sin lön.

³Nej, när du ger en gåva, låt inte din vänstra hand veta vad den högra gör. ⁴Då ges din gåva i det fördolda, och då ska din Far, som ser i det fördolda, belöna dig.

Rätt bön

⁵Och när ni ber ska ni inte vara som hycklarna, som älskar att stå och be i synagogorna och i gathörnen för att synas inför människor. Jag säger er sanningen: De har fått ut sin lön.

⁶Nej, när du ber, gå in i din kammare och stäng din dörr och be till din Far som är i det fördolda. Då ska din Far, som ser i det fördolda, belöna dig.

⁷Och när ni ber ska ni inte rabbla tomma ord som hedningarna. De tänker att de ska bli bönhörda för sina många ords skull. ⁸Var inte som de, för er Far vet vad ni behöver innan ni ber honom om det.

Herrens bön

⁹Så ska ni be:

Vår Far i himlen, låt ditt namn bli helgat.

¹⁰Låt ditt rike komma.

Låt din vilja ske, på jorden som i himlen.

¹¹Ge oss i dag vårt dagliga bröd.

¹²Och förlåt oss våra skulder,
så som vi förlåter dem
som står i skuld till oss.

¹³Och för oss inte in i frestelse,
utan fräls oss från det onda.

¹⁴För om ni förlåter människorna deras överträdelser, ska er himmelske Far också förlåta er. ¹⁵Men om ni inte förlåter människorna, ska inte heller er Far förlåta era överträdelser.

Rätt fasta

¹⁶När ni fastar, se då inte dystra ut som hycklarna, som vanställer sina ansikten för att visa människor att de fastar. Jag säger er sanningen: De har fått ut sin lön.

¹⁷Nej, när du fastar, smörj in ditt huvud och tvätta ditt ansikte ¹⁸så att inte människor ser att du fastar, utan bara din Far som är i det fördolda. Då ska din Far, som ser i det fördolda, belöna dig.

Skatter i himlen

¹⁹Samla er inte skatter på jorden, där rost och mal förstör och tjuvar bryter sig in och stjälar. ²⁰Samla er skatter

5:41 *tvingar dig att gå med en mil* Romerska soldater hade rätt att rekvirera lokalbefolkningen som bärhjälp för en romersk mil, som mätte tusen dubbelsteg (*mille*) eller 1,5 km. Jfr 27:32.

5:43 3 Mos 19:18. Jfr även Luk 10:27f.

5:43 *hata din fiende* Dessa ord finns inte i Mose lag (jfr 2 Mos 22:21) men tankegången finns belagd hos de munkliknande esseerna i Dödhavsrullarna.

5:46 *tullindrivare* Dessa drev in skatt åt den romerska ockupationsmakten och berikade ibland sig själva på folkets bekostnad (Luk 3:13, 19:8). De var därför illa sedda bland judarna (Matt 9:11).

6:2 *gåva* Grek. *eleemosýne*, "barmhärtighet" (jfr försvenskningen "allmosa"). Generositet mot nödlidande var påbjudet i Mose lag (5 Mos 15:7-11) och av profeterna (Jer 22:16, Dan 4:27, Amos 2:6).

6:2 *hycklarna* Annan översättning: "skådespelarna" (även i vers 5 och 16).

6:11 *dagliga bröd* Annan översättning: "bröd för dagen", "bröd som vi behöver".

6:12 *förlåter* Andra handskrifter: "har förlåtit".

6:13 *det onda* Annan översättning: "den onde".

6:13 Senare handskrifter har en lovprisande avslutning: "För riket är ditt, och makten och äran i evighet. Amen." (jfr 1 Krön 29:11.)

6:16 *fastar* Fasta var påbjuden endast på den stora försoningsdagen (3 Mos 16:29, jfr Apg 27:9), men i tider av nöd fastade man ofta som tecken på ånger och sorg (2 Sam 1:12, Neh 1:4, Joel 1:13f). När fastan kom att uppfattas som en religiöst förtjänstfull gärning sökte profeterna korrigera missuppfattningen (Jes 58:1-5, Jer 14:12). På NT:s tid fastade fromma judar varje måndag och torsdag (Luk 18:12).

5:42 5 Mos 15:7, 1 Joh 3:17.

5:44 2 Mos 23:4f, Ords 25:21,
Luk 23:34, Rom 12:14, 20.

5:47 3 Mos 19:2, 5 Mos 18:13.

6:5 Luk 18:11f.

6:6 2 Kung 4:33, Apg 9:40.

6:9 Luk 11:1f.

6:14 Mark 11:25, Ef 4:32.

6:15 Matt 18:35.

6:19 Jak 5:2f.

6:20 Matt 19:21, Luk 12:33f,
1 Tim 6:9, 17f.

Bönen Jesus lärde oss att be

Herrens bön (Fader Vår/Vår Far) som vi hittar i Bergspredikan, kallas ofta den bön som Jesus lärde oss att be. Många menar att det inte är en fast bön vi ska be, utan är en exempelbön som ger ett mönster för hur vi kan forma vår egen bön till Gud.

” Vår Far i himlen, låt **ditt** namn bli helgat.

- 1** Talar om vem som bönen är riktad till
I GT kunde en individ inte kalla Gud för sin "Far".
- 2** Påminner oss om vem Gud är
Talar om att Gud är ande och har all makt.
- 3** En lovprisning och en vädjan om att vi ska kunna ge Gud den plats han rättmätigt förtjänar
Att helga Guds namn är att vörda och respektera Gud för den han verkligen är.

Låt **ditt** rike komma.

- 4** En vädjan om att det messianska riket ska komma snart
Betonar att Guds rike är nära och att varje troende längtar efter och förbereder sig för det kommande riket.

Uppdelning av bönen:

- De första tre fraserna handlar om Gud [din, ditt] (1) (6:9–10).
- De kommande tre fraserna handlar om oss [oss, vårt, våra, vi] (2) (6:11–13).

Låt **din** vilja ske, på jorden som i himlen.

- 5** Vad vi längtar efter ska ske i väntan på det kommande riket
Guds vilja uttrycker Guds rättfärdighet och rättvisa, liksom hans allvisa plan i tiden.
- 6** Bön om att det som redan sker i himlen ska ske på jorden
I himlen regerar Guds vilja. Bönen önskar att detsamma ska ske också hos oss.

Ge oss i dag vårt dagliga bröd

- 7** Fokus flyttas från Gud till våra behov
"Oss" pekar på att vi nu talar om våra behov. I dag talar om nuet.
- 8** Vi ber om mat för dagen så att vi kan klara oss
Bröd syftar på alla slags behov. Det handlar inte bara om bröd (jfr Ords 30:8).

Noteringar:

- **1526:** Första versionen på svenska.
- **1703:** Ändrar från "på jordenne som i himmelen".
- **Giertz 1981:** "duar" Gud.
- **2000:** "Ge oss... vårt bröd för dagen som kommer".

Och förlåt oss våra skulder,

- Notera:** "Och" binder ihop de tre sista fraserna
- 9** Talar om behovet av att få förlåtelse av Gud för våra synder
Förlåtelsen talar om det som har varit. Förlåtelse innefattar två moment: beklännelse och ånger. Gud förlåter (1 Joh 1:9).

så som vi förlåter dem som står i skuld till oss.

- 10** Så som är en jämförelse
Kopplar samman de två meningarna.
- 11** Beskriver omfattningen av det versen talar om
Begreppet "skuld" är här synonymt med "synd". När vi ser vidden av hur Gud förlåter oss, blir andras oförrätter obetydliga (jfr Matt 6:15, 18:35).

Och för oss inte in i frestelse,

- 12** Vädjan om hur Gud ska styra vår vardag
Talar om att Gud är aktiv i våra liv. Vi vädjar: för oss inte hit.
- 13** Beskydda oss från livets svårigheter
Frestelse betyder inte bara frestelse till synd, utan även prövning, svårighet.

Om bönen

- Den är kort.
- Inga upprepningar.
- Inget "Jesus" i varje mening.

utan fräls oss från det onda. (6:9–13)

- 14** Talar om kontrast
Istället för frestelse.
- 15** Beskriver omfattningen av det versen talar om
Frälsning betyder här: rädda, skydda, led oss bort från.
- 16** Antyder att svårigheter kan komma från den onde
Troligen syftande på "den onde" men kan även översättas "det onda".

Frasen "...För riket är ditt, och makten och äran i evighet. Amen" (se fotnot till 6:13), återfinns inte i moderna bibelöversättningar. Tillägget är baserat på 1 Krön 29:11 och finns bara i senare handskrifter.

Efterord

Till minne av

Roland Hellsten

1943–2020

Min pastor, min mentor, min själavårdare och min vän

FÖRFATTARENS EFTERORD

Jag är utbildad journalist. Har arbetat på en kvällstidning i många år, några år på en amerikansk nyhetsbyrå och de senaste tjugo åren på en svensk nyhetsbyrå, både med nyhetsgrafik och som reporter. Men jag har också en teologisk akademisk utbildning från Dallas Theological Seminary i Texas.

Från USA tog jag med mig hem ett koncept som heter "Vandra genom Bibeln". Ett kreativt och ofta underhållande sätt att lära ut den bibliska historien. Ur de idéerna växte sedan Bibeläventyret fram som nu drivs vidare av Svenska Bibelsällskapet och undervisas i många svenska skolor.

Under många år har jag lyssnat till, samtalat med och arbetat tillsammans med pastor Roland Hellsten. Hans sätt att undervisa systematiskt och bibelutläggande har påverkat mig i mitt sätt att läsa och tolka texten.

Den här boken är resultatet av mina egna studier då jag arbetat med att försöka förstå vad Gud vill säga genom Bibeln. Jag har arbetat med Bibeln på samma sätt som jag arbetar med nyhetsmaterial i mitt arbete som journalist. Där är målet att förklara och förtydliga vad som händer genom att strukturera och sammanfatta information. På det sättet skiljer sig *Steg för steg Studiebibel* från andra liknande böcker i det att den inte försöker kommentera bibelverser på varje sida. Istället kan man likna den vid en överflygning med en drönare som försöker spåra mönster och sammanhang. Till slut är det du möter i Studiebibeln mina funderingar kring frågor som intresserat mig när jag läst, bett och funderat över Guds Ord.

Jag har valt att i många frågor presentera olika uppfattningar parallellt. Tanken bakom det är att jag tror det är bra att förstå frågorna, de olika alternativen, innan jag söker efter svaret. Och om de argument jag själv sett

för min ståndpunkt är det mest hållbara hoppas och tror jag att läsaren till slut ska dra samma slutsats.

Jag har försökt att i boken inkludera en hel del material med förslag på hur man kan studera och tolkar texten. Min förhoppning är att boken ska inspirera till eget studium och ge redskap som kan göra läsningen lättare och slutsatserna tydligare.

KORT HISTORIK

I mitten på 1990-talet fick jag frågan om jag kunde göra grafik till veckomagasinet Petrus, en samfundstidning som just startat för tre frikyrkosamfund gemensamt. Det resulterade i att jag regelbundet började producera sidor som illustrerade bibeltexter på olika sätt. Till slut hade det blivit så många sidor att jag och ett förlag samlade dem tillsammans med en del nya sidor i en bok. Den kom att kallas *Steg för steg genom Gamla testamentet* och gavs ut 2003.

2013 blev jag kontaktad av representanter för Stiftelsen Svenska Folkbibeln och förlaget XP Media. De arbetade med revideringen av Svenska Folkbibeln. Jag fick förfrågan att vara en av referenterna och kom under de kommande två åren läsa och kommentera hela Nya testamentet samt delar av Gamla testamentet. Representanter för förlaget såg då den tio år gamla boken och frågade om de kunde få ge ut en ny upplaga. Jag kompletterade materialet med ytterligare sidor och en ny version släpptes 2015. Det gjorde att jag också bestämde mig för att göra ytterligare en bok, *Steg för steg genom Nya testamentet*. Den låg klar 2018 och båda dessa böcker har sedan dess tryckts i flera upplagor.

Efter det började jag och förlaget prata om vad som skulle kunna komma närmast. Och tanken på en studiebibel växte fram. Det är en glädje att nu kunna presentera *Steg för steg Studiebibel* som innehåller i

stort sett allt material från de två tidigare böckerna och dessutom ytterligare omkring 300 tidigare opublicerade sidor tillsammans med en komplett text av Svenska Folkbibeln 2015.

VAL AV BIBELÖVERSÄTTNING

Det har varit naturligt att välja Svenska Folkbibeln 2015 som text i *Steg för steg Studiebibel* eftersom jag deltog i arbetet med revideringen. Min insats var marginell. Som journalist kommenterat jag främst den svenska textens utformning.

Jag har valt att publicera texten med fotnoter och parallellhänvisningar. På några ställen, främst i dateringsfrågor rörande Jesu död och uppståndelse, drar jag andra slutsatser än vad som presenteras i fotnoterna. Jag har då valt att låta Folkbibelns material vara intakt och därmed inte harmoniera mina uppgifter med noterna. Jag överlåter åt läsaren att själv handskas med olikheterna som inte på något sätt rör läromässiga frågor.

MEDHJÄLPARE

Jag har inte kunnat klara av att göra detta på egen hand. Jag har haft en rad personer som i stort och smått hjälpt mig. Några med avgörande detaljer i svåra frågor, andra med mer omfattande arbete på vägen fram mot slutresultatet.

De stora teckningarna som inleder studiet av varje bibelbok är gjorda av tecknaren Anders Parsmo. Han har tagit mina enkla förslag och varje gång skapat något mer och bättre än vad som var tänkt från början. Hans insats kan inte nog uppmärksammas.

Sedan från XP Media: Anders Robertsson (förlagschef), Tony Larsdal (redaktör), Simon Lindén (layout) och Roger Gustavsson (kommunikatör).

Och dessutom (i bokstavsordning) Barry J. Beitzel (professor emeritus, Trinity Evangelical Divinity School), Jonas Bergsten (teolog), Michael Berntsson (statistik), George Cojucaro (teolog), Josef Dagson (statistik), Charlie Dyer (professor-at-large of Bible, Moody Bible Institute), Olof Edsinger (generalsekreterare för Svenska Evangeliska Alliansen), Maria Eriksen (pastor), Seth Erlandsson (docent i GT:s exegetik), Per Grundemar (korrektur), Roland Hellsten (pastor), Rune Imberg (teologie doktor i kyrkohistoria, tidigare

rektor på Församlingsfakulteten), Jonas Melin (pastor), Per Landgren (doktor i idé- och lärdoms historia), Johanna Larsdal (doktorand), Urban Lennartsson (föreståndare för Bibelns Värld, auktoriserad Israelguide), Johannes Lorin (teolog), Bror Lundin (teolog), Joel McInnes (teolog), Margareta Mörling (korrektur), Klas Norberg (pastor), Johan Ottosson (läkare), Henrik Siverbo (korrektur), Sven Söderlund (professor emeritus, Regents College), Sami Uljas (egyptolog, Uppsala Universitet), Tommy Wasserman (professor i Nya testamentets exegetik) och David Yngfors (teolog).

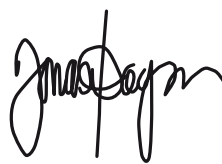
NOTERING OM ILLUSTRATIONER

På flera ställen har jag tagit mig friheter i illustrationerna, för det tar jag det fulla ansvaret. Ett exempel är att jag använder Colosseum som symbol för Rom. Jag är väl medveten om att Colosseum inte var byggt när bibelböckerna skrevs, än mindre låg i ruiner. Men av pedagogiska skäl har jag valt att ändå använda bilden då jag tänker att det inte finns någon starkare visuell symbol för staden Rom än just Colosseum.

BRUK AV MATERIALET

Jag har under åren fått förfrågningar om man i olika sammanhang kan få använda mitt material. Och det ser jag mer än gärna. Jag ger härmed tillåtelse till att i samband med bibelstudier i bönegrupper, husförsamlingar, konfirmation, på bibelskolor eller i samband med gudstjänster visa eller kopiera enstaka sidor, gärna med referens till källan. Det är däremot inte tillåtet att kopiera ett större antal sidor eller att på något sätt göra justeringar i materialet utan tillåtelse. Förfrågningar går att ställa direkt till förlaget.

Mölndal i juni 2022

Jonas Dagson

”Bättre en handfull ro än båda händerna fulla med möda och jagande efter vind” (Pred 4:6).